

INDEKS NORDLAND

INDEKS NORDLAND 2009

Økonomi og samfunnsutvikling

Nordland - motoren i nord

Urolige tider - men ingen mangel på muligheter

I møtet med tøffere økonomiske tider hjelper det å ha et sterkt fundament. På tross av internasjonal finanskriser fremstår Nordland godt rustet. Nordland er hjem til en internasjonalt konkurransedyktig prosessindustri som er blant verdens mest effektive. Vi er vertskap for en raskt fremvoksende solcelleindustri med lokale underleverandører. Regionen kan skilte med flest olje- og gassfunn i Norge de siste par årene. Sterk vekst i havbruk gjør at vi styrker posisjonen som den største havbruksregionen i Norge. Økt aktivitet rundt kald klima teknologi og realiseringen av Universitetet i Nordland er positive drivkrefter. Motoren i nord går ikke tom for drivstoff selv i vanskelige tider.

Nordland er vertskap for bedrifter som gjør investeringer fordi fylket er det beste stedet å investere. Økt leteaktivitet og feltutbygging i petroleumssektoren bringer nye aktører nordover. Forsvaret flytter også sitt hovedkvarter til Nordland, og Norges forestående jagerflykjøp vil skape økt aktivitet. Bedriftene bygger ikke samfunnet alene og er avhengige av at samfunnet rundt bedriftene er attraktivt å bo i. Nordland har en unik mulighet til å snu befolkningsutviklingen ved å ta i bruk flere av våre ressurser.

Fremtiden for Nordland ligger i kompetansen bedriftene har. Gode resultater i bedrifter med bevisste kompetansestrategier, bør i 2009 motivere til økt satsning. Det blir en viktig felles privat og offentlig oppgave å øke innsatsen i jobbskaping tilpasset unge og høyt utdannede arbeidstakere. Oppdraget blir å gjøre Nordland enda mer attraktivt for høyt kompetente gjennom gode karrieremuligheter og attraktive lokalsamfunn.

Det er også en stor oppgave å trekke en stor gruppe av unge, som i dag av ulike årsaker ikke har skaffet seg formell kompetanse, inn i videregående utdanning og kvalifiserende tiltak.

Forskning viser at regioner som vokser, satser sterkt på å være "Well connected" med verden rundt. Målrettet innsats for gjøre veien ut i verden lettere for mennesker og varer fra Nordland må prioriteres. Nordland har levert varene. Det er derfor vanskelig å se hva som hindrer regjeringen i et taktomslag i Nordområdesatsningen.

Finansuro og svake konjunkturer i 2009 utfordrer omstillingsevnen i mange nordlandsbedrifter. Vi venter at veksten tilnærmet stanser helt opp i 2009. Næringslivet i regionen har ved flere tidligere konjunkturedganger vist stor tilpassningsevne og vilje til omstilling. Tross mange utfordringer, vi har tro på at denne innstramningen også gir positive resultater i form av grobunn for videre vekst og fremgang.

Edvin Kaski

Leder Styringsgruppen

Direktør, Innovasjon Norge Nordland

Erik Pedersen

Direktør, Kunnskapsparken Bodø AS

Edel Storelvmo

Direktør, NHO Nordland

Erlend Bullvåg

Prosjektleder, Handelshøgskolen i Bodø
Kunnskapsparken Bodø AS

Morten Støver

Adm. direktør, Nordlandsbanken ASA

Jørn Sørvig

Nærings- og samferdselssjef, Nordland fylkeskommune

Hvordan bruker du dette dokumentet?

Indikatorene presenteres i Indeks Nordland som indekser. En indeks viser utviklingen fra et referansetidspunkt frem til i dag.

Du kan bruke Indeks Nordland til å:

- Vise frem Nordland og mulighetene som ligger i fylket
- Inspirere til debatt om hvordan Nordland skal se ut i fremtiden
- Gi kunnskap om fylket til beslutningstakere, både i næringsliv og politikk
- Tilføre fakta til debatter og beslutninger der Nordlands interesser berøres
- Måle fremdrift og resultater i Nordland
- Gjøre det mulig for enkeltbedrifter å vurdere egen utvikling

Indeks Nordland følger utviklingen i landsdelen og landets øvrige nærings- og samfunnsliv. Målsetningen er først og fremst å gi et overordnet bilde på regionens utvikling, men indeksen skal også være detaljert nok til å gi enkeltbedrifter mulighet til å vurdere egen utvikling. Vi ønsker å trekke frem hva vi er dyktige på i Nordland. Indeks Nordland skal skape debatt omkring hva som skal til for å utvikle fylket videre.

INNHold

www.indeksnordland.no

Mangfold gjør Nordland sterkere	5-7	Utsiktene for 2009	18-21
Omsetning	8-10	Nyetableringer	22-23
Driftsresultat og rentabilitet	11-12	Sysselsetting	24-25
Egenkapital	13-15	Befolkning	26
Eksport	16-17	Lønnsutvikling	27

I toppform etter fem års sterk vekst

Nordlandsøkonomien setter omsetningsrekord på 115 milliarder i 2008. På fem år er omsetningen vokst med 74 % i Nordland sammenlignet med 49 % i Norge. Industri, havbruk, byggebransjen og tjenesteyting bidrar mest. I 2009 ventes det null vekst i omsetningen.

Nordlandsbedriftene leverer meget god drift

For femte år på rad slår nordlandsbedriftene AS Norge i lønnsomhet. 2007 gav driftsresultat på 10,5 milliarder. 2008 blir også meget bra med om lag 8,5 milliarder. Tjenesteyterne og industrien har sterkest lønnsomhet i Nordland.

Historisk godt kapitalfundament, gir styrke i urolige tider

Egenkapitalandelen øker til 36 % i Nordland, og vi nærmer oss AS Norge. Egenkapitalen har på fem årene vokst med 26 milliarder, til 50 milliarder. Verdiskapningen når rekordhøye 37 milliarder per år.

Mer internasjonalt enn noen gang

Eksporten vokser 17 % til 20,4 milliarder i 2008, langt mer en 11 % i Norge. Nordland øker andelen av norsk eksport. Uro i markedene til tross, eksporten av oppdrettslaks og solenergiprodukter fortsetter å øke.

2009 blir et meget urolig år

Internasjonal uro og innstramninger i husholdningenes forbruk gjør at veksten stanser helt opp i 2009. En fantastisk fem års periode går dermed over i et hvileskjær for Nordland-økonomien.

Rom for flere nye bedrifter i 2009

Nordland er fødestue for mange store nye bedrifter. De nye bedriftene bidrar sterkt til veksten i Nordland. Bedrifter født siste 5 år skaper i industrien 30 % av omsetningen. 2009 forventes å gi økning i nyskapingen.

Rekordhøy sysselsetting

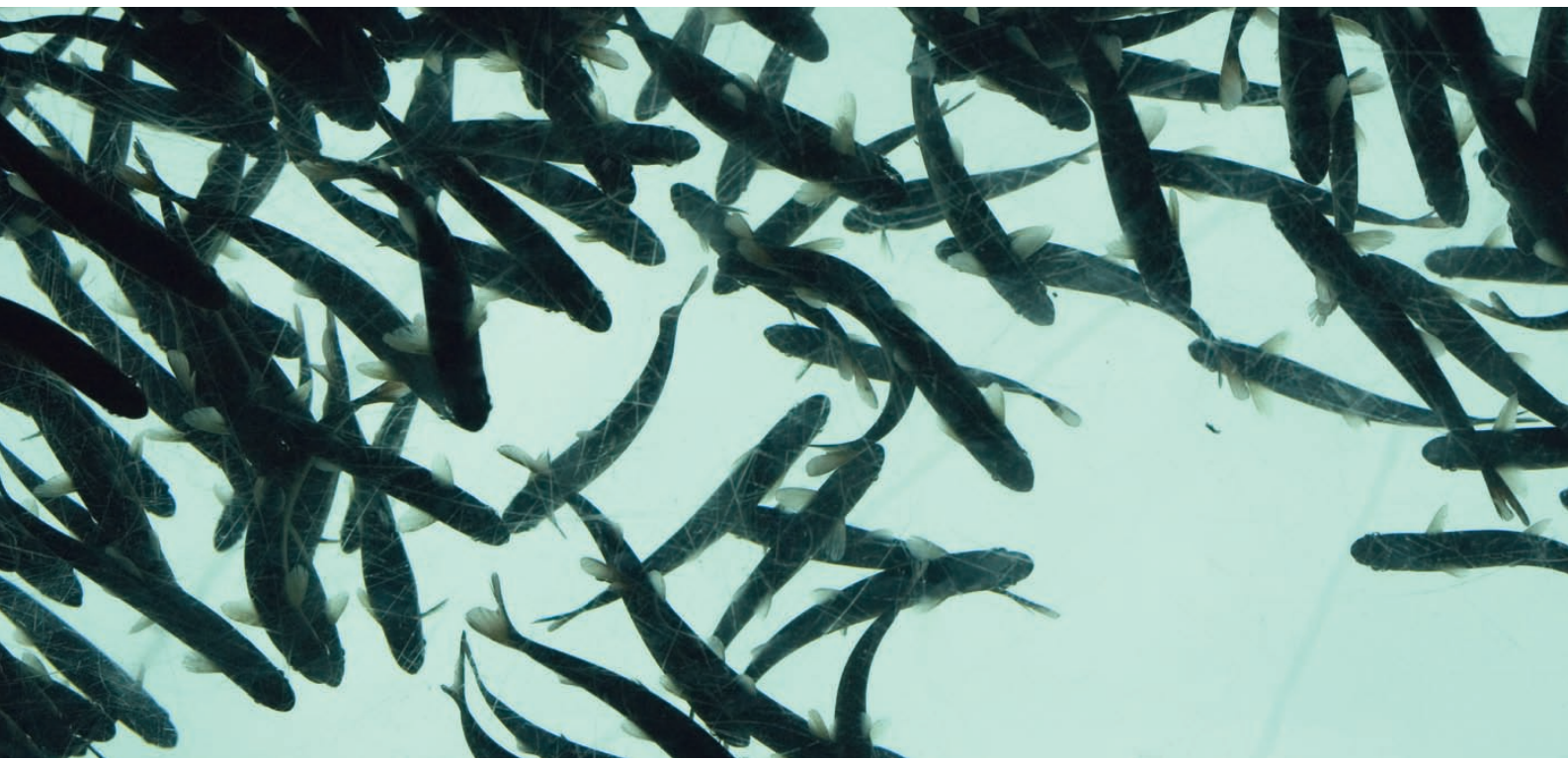
Sysselsettingen når rekordhøye 115500 personer ved inngangen til 2009. Bare de 2 siste årene er det skapt 5300 netto nye jobber. Mange pensjoneringer og utflytting øker behovet for arbeidskraft sterkt fremover.

Befolkningen vokser

Vi er nå 235270 innbyggere ved inngangen til 2009. Det er gledelig at vi er blitt 274 innbyggere flere. Bak tallene er utflyttingen stor, og vi berges av arbeidsinnvandring og mange fødsler.

Sterk økonomi gir historisk god lønnsutvikling

Velstandsveksten er historisk sterk siste 2 år. Bruttoinntekten stiger 15 % i denne perioden. Lønnsnivået øker i Nordland i takt med at andelen med høy utdanning øker.

Mangfold gjør Nordland sterkere

Nordland er eksempelet på at Nordområdene kan tiltrekke seg store internasjonale og nasjonale investeringer av privat kapital. På fem år har økonomien vokst med 74 %. Til sammenligning vokste AS Norge med 49 % i samme periode.

Det settes rekord i netto verdiskapning for kapitaleierne på 37 milliarder per år og en omsetning på 115 milliarder. Nordland er eksempelet på at Nordområdene kan tiltrekke seg store internasjonale og nasjonale investeringer av privat kapital. Nordlandsøkonomien opplever sterk vekst drevet av prosessindustri, næringsmidler og tjenesteyting i bedriftsmarkedet. Ny industri og underleverandører til denne, er vokst frem rundt solcelleproduksjon, og vi har nå verdens mest effektive havbruks-næring. Utviklingen har tilført en langt større diversitet, og mindre avhengighet av enkeltbransjer.

Veksten har falt mer enn ventet i 2008. Årsakene til dette ligger blant annet i avslutningen av høykonjunkturen i byggebransjen, og innstramning i privat forbruk. Dette har medført lavere etterspørsel etter nye boliger, biler og andre kapitalvarer. Også uroen i markedene for tradisjonelle stål-, aluminium- og kjemiprodukter fra Nordland har påvirket aktiviteten. Det er fortsatt vekst i havbrukssektoren. Det er økende petroleumsrelatert aktivitet i og fra Nordland. Det innføres betydelig økt kapasitet i produksjon av wafere og solceller. Ser en økonomien under ett, ventes det at vi når samme omsetning i 2009 som i 2008.

Nordland er klar for tøffere tider

Finanskrisen er langt fra alene årsak til at veksten er i ferd med å flate ut i Nordland. Veksten i nordlandsøkonomien er i 2008 mellom 5 % og 6 %. En klar nedgang fra over 16 % i rekordåret 2007. Lavere veksttakt i norsk økonomi nådde Nordland allerede sent høsten 2007.

Etter at vi hadde bygget for mange boliger, lånt for mye, og fått en normalisert styringsrente, la husholdningene om forbruksmønsteret inn i 2008. De delene av næringslivet som er i direkte kontakt med husholdningenes forbruk fikk dermed mindre vekst, og for mange ble utflåting til en moderat nedgang. Først falt etterspørselen inn mot byggebransjen, og senere for industri- og tjenesteleverandører relatert til bygg.

Husholdningenes innstramning har redusert etterspørselen etter lån fra bankene, og gitt lavere konsum av tjenester. Vi spiser nå mindre på restaurant og reiser mindre med fly. I 2009 vil husholdningene i Nordland fortsette å spare og fortsatt kjøpe færre boliger og kapitalvarer. Innstramningen ventes å dempes etter hvert som fallende rente slår inn i privatøkonomien. Handelen med biler og andre kapitalvarer forventes å ligge 25 % lavere sammenlignet med 2008. Og for byggebransjen ventes ikke økt offentlig byggeaktivitet å kunne motvirke effekten av lavere privat byggeaktivitet.

For eksportbedriftene, ble 2008 et nytt rekordår. Historisk god etterspørsel og full kapasitetsutnyttelse, ga ny eksportrekord fra Nordland i 2008 med hele 20 milliarder. I fjerde kvartal 2008 utløste problemene i internasjonale finansmarkeder sterkt fall i etterspørselen for Nordlands internasjonalt konkurrerende bedrifter.

De første signalene om utflåting og fall i aktiviteten kom for eksportørene av hvitfisk. Endringer i forbruksmønster i de viktige europeiske markedene har gitt markant redusert etterspørsel etter villfanget norsk torsk og hyse som igjen har bidratt til prisfall.

Selv om den norske kronen ble sterkt svekket i fjerde kvartal 2008, har ikke dette vært tilstrekkelig for å opprettholde konkurranseevnen i de viktigste fiske-markedene. Vår pelagiske sektor og lakseeksporten har så langt merket mindre problemer. Etterspørsel etter spesielt laks har vært tilnærmet uendret. Det er noen flere eksempler på problemer med finansiering av kjøp i pelagisk sektor.

Nordland er base til en omfattende kraftkrevende prosessindustri. Finanskrisen slår ved inngangen til 2009 inn for fullt. Men siden problemene har svært ulik påvirkning avhengig av hva bedriftene produserer, er de negative effektene i hovedsak avgrenset til eksport av stålrelaterte metaller, aluminium og kjemiprodukter rettet mot papir og helsekost.

Det er fortsatt god aktivitet og stabile utsikter for solcelleproduksjon. Dette gjelder også for leveranser av utstyr og komponenter til offshore og petroleumsvirksomheten, kabelproduksjon, bredbåndsutbygging og leveranser til bygging av småkraftverk. Innen lakseoppdrett, er vekstforventningene i 2009 i volum på mellom fem og syv prosent fra Nordland. Enkelte bransjer rammes hardere enn andre. Et eksempel er eiendomsmeglere, der mange aktører har gitt opp.

Store investeringer i næringslivet har gitt sterk vekst. Det er et paradoks at investeringene i bedriftene ikke reflekteres i offentlige investeringer i samfunnet rundt bedriftene. Indeks Nordland mener storsamfunnet må følge opp næringslivets investeringer. Enkeltbedrifter kan ikke løse avstandsulempene, fjerne dårlige veier, drive ferger, etablere flyruter til Europa eller bygge ut bredbåndskapasitet. Det er få steder behovet for økte samfunnsinvesteringer er sterkere dokumentert enn i Nordland.

Vekstskaperne

Konjunkturomslaget markerte avslutningen på en historisk fem års vekstperiode i nordlandsøkonomien. I 2008 ventes en ny omsetningsrekord på 115 milliarder, en vekst på 74 % fra 2003. Oppgangskonjunkturen de siste fem årene er dermed historisk.

Norsk økonomi har vokst sterkt drevet av innenlands etterspørsel fra høy byggeaktivitet, historisk stor aktivitet i petroleumssektoren og sterk vekst i tjenesteyting innen finans, konsulent, og IT rådgivning.

Nordland skiller seg markant ut fra resten av Norge på ett område. Den viktigste vekstskaperen er å finne i Nordlands svært vitale produksjons- og industrikultur.

Utgangspunktet for industrien var utfordrende. Etter svært tøffe år frem til slutten av 2003, slo internasjonal etterspørsel og Kina-effekten inn for fullt i den tradisjonelle prosessindustrien i fylket. Gunstige muligheter for ny industri har tiltrukket seg store nasjonale og internasjonale investeringer.

Det er etablert en ny storindustri innen solcelleproduksjon, nye produksjonsstøttebedrifter, omfattende produksjon av for til havbruksbedriftene, utstyrproduksjon til havbruksnæringen og utstyrsleverandører til petroleumsrelatert aktivitet.

Industrieventyret har gjort at omsetningen i denne sektoren er økt med 68 % på fem år. Enda mer bemerkelsesverdig er det at hele 30 % av omsetningen i industrien kommer fra bedrifter som er etablert de fem siste årene. Selv om mange industribedrifter i Nordland opplever svakere utsikter i 2009, har vi et stort innslag av ny og ekspansiv industri med vekstforventninger i 2009.

Offentlig tjenesteproduksjon

Interessen for økonomien i offentlig sektor har vokst i takt med at veksten i privat sektor har falt. Fallende etterspørsel fra private byggherrer har økt offentlig sektors betydning for sysselsettingen i bygg- og anleggsnæringen. Offentlige byggherrer kan nå nyte godt av økt konkurranse i denne sektoren.

Det blir svært interessant å se hvordan offentlig sektor kan bidra med motkonjunkturiltak. Kommunenes økte budsjetter har i stor grad gått med til å dekke inn voksende lønnskostnader og pensjonsutgifter. Selv om kommunenes budsjetter totalt når 14,4 milliarder i Nordland i 2008, er realiteten at tilgangen på frie midler er meget begrenset. Skal motkonjunkturiltak ut over dagens investerings- og ved-

likeholds nivå komme fra kommunal sektor, må det derfor tilføres friske midler. Tiltakspakker basert på låneopptak i kommunene kan gi liten effekt. Kommunenes økonomiske situasjon gjør at det vil være betydelig vegring mot å ta opp nye lån utover dagens gjeld. Det økte omfanget av produksjon av lovpålagte oppgaver i eldreomsorgen vil motvirke fall i sysselsettingen i hele Nordland.

Attraktivt å eie bedrifter i Nordland

God lønnsomhet og voksende aktivitet i nye bedrifter gjør det attraktivt å eie bedrifter i Nordland. Total verdiskapning når i siste periode 37 milliarder. Bedriftene har virkelig levert varene.

Fra 2005 har verdiskapningen til eierne økt med 50 %. Bedriftene tilfører nå sine eiere 8,4 milliarder etter skatt per år. Spesielt attraktivt er det å være eier av prosessindustri, kraftprodusenter, fiskeoppdrettsbedrifter, eiendomsselskaper og forvaltningsselskaper i Nordland. Mer enn 60 % av verdiskapningen genereres i disse sektorene.

I 2009 ventes svakere konjunkturer igjen å redusere den delen av verdiskapningen som tilfaller eierne. Det ventes at verdiskapningen som følge av svakere konjunkturer kan falle tilbake til nivået i 2005 for eierne. Altså om lag fem milliarder sammenlignet med 8,4 milliarder i siste periode.

Lønn til arbeidstakerne utgjør den største delen av verdiskapningen i Nordland. Hele 21,4 milliarder eller 58 % av den totale verdiskapningen tilfaller de ansatte. Utsiktene til en noe lavere sysselsetting i 2009, gjør at denne delen av verdiskapningen kan falle moderat til 20 milliarder i 2008

Nordland - mer globalt enn noen gang

Nordland lager stadig flere produkter verden vil ha. Gode internasjonale konjunkturer helt til slutten av 2008, gjorde at eksporten fortsatte å vokse etter at innenlandske etterspørselen var i ferd med å flate ut våren 2008.

Eksporten overgikk forventningene både i 2007 og 2008. Verdien passerer i 2008 for første gang 20 milliarder. Nordlands viktigste eksportmarkeder er våre naboland, EU og Russland.

Vårt mest globale produkt er laks, med salg til 100 land rundt i verden hvert år, og økende volum. Det forventes at eksporten av stål- og aluminiumsrelaterte produkter vil falle hele 25 % i første kvartal av 2009. Etter hvert som balansen mellom etterspørsel og produksjon forbedres, og forholdet mellom prisene på råvarer og ferdigvarer stabiliseres, forventer aktørene at volumene øker igjen i siste halvdel av 2009.

Foto: AKWagroup Polarctree

Nordland skal fremover

- Finanskrisen øker sterkt bedriftenes utfordring med å finansiere drift og investeringer.
- Nordlands største likvide kapitalbase ligger i kraftsektoren. Eierne av kraftselskapene bør i 2009 se på muligheten til å sette noe mer av kraftselskapenes avkastning inn i kapitalmarkedet for nye og eksisterende virksomheter.
- Nordland har noen av de mest spennende områdene på norsk sokkel. Fall i oljeprisen mot slutten av 2008, endrer ikke interessen for å ta i bruk de potensielt store ressursene utenfor Nordland.
- Ut fra det betydelige frustrasjonsnivået i spørsmålet om petroleumsvirksomhet i nord, trenger Nord-Norge og Norge en bred politisk debatt for prinsippene for hvordan disse ressursene skal forvaltes. Ressurspotensialet gir en historisk mulighet til å utvikle landsdelen.

- Den største muligheten ligger i å tilføre nye varige verdier til landsdelen finansiert av avkastningen fra olje- og gassproduksjon. Da må lokale reinvesteringer sikres og lokal styring av deler av avkastningen sikres.
- Mange lovnader til tross. Vi starter 2009 mindre "Well connected" til verden rundt oss enn i 2008. Innsatsen for å knytte oss nærmere til våre viktigste markeder må trappes sterkt opp.
 - Kompetanseutfordringer øker for næringslivet. Realiseringen av universitet i Nordland må få ekstraordinær drahjelp i 2009.

I toppform etter fem års vekst

Et av tidenes sterkeste tilbakeslag i internasjonal økonomi, demper nå veksten i nordlandsøkonomien. Vi forventer at veksten faller til et nivå rundt null i 2009. Kontrastene fra den sterke vekstperioden frem til sommeren 2008, og til en kraftig konjunkturedgang i 2009 blir store. Fra 2003 til 2008 satte Nordland rekord i omsetningsvekst.

I 2008 nådde Nordland en omsetning på 115 milliarder. Dette er 74 % eller 49 milliarder mer enn i 2003. Usikre tider rammer Nordlands næringsliv med jevne mellomrom. Denne gangen inntreffer problemene i en situasjon hvor bedriftene har en styrket egenkapital, og er langt mer effektive enn tidligere. Evnen til å bære effektene av internasjonal lavkonjunktur er derfor sterkere.

Den mest konjunkturavhengige delen av næringslivet får meget urolige tider. Det er en stor omstilling å gå fra rekordresultater til permitteringer, oppsigelser og fallende volum. Konjunktursvingninger er imidlertid mer håndterbart enn svikt i kapitalmarkedet. De siste syv årene har store internasjonale og lokale investeringer faset inn meget viktige, nye fremtidsrettede bedrifter i Nordland. Verden er nå blitt mindre forutsigbar. Stor grad av forsiktighet vil prege bedriftenes beslutninger i 2009.

Utviklingen i Nordland i 2009 påvirkes også av hvordan regjering, banker og bedrifter makter å begrense de potensielt negative effektene av uroligheten i finansmarkedet. De politiske og økonomiske grep som gjøres nasjonalt må fokusere langt sterkere på å sikre at kapitaltilgangen til næringslivet normaliseres. Næringslivet i Nordland vil bidra gjennom sin store omstillingskapasitet, og vil få hjelp fra virkemidler i det offentlige hjelpesystemet, innen NAV og Innovasjon Norge. Likevel, permitteringer og oppsigelser vil prege svært mange bedrifter i 2009.

Hvordan utvikler nordlandsbedriftene seg?

Nordlandsbedriftenes sterkeste vekst målt noensinne fant sted i 2007. Omsetningen økte med hele 16 %. I 2008 har veksten fortsatt, men på et nivå rett under 6 %. 2008 markerer dermed det femte året med sterk vekst. Målt i kroner omsatte bedriftene i 2008 for 49 milliarder mer enn i 2003. Dette utgjør en vekst på 74 % på fem år. Nordland er ikke ensidig avhengig av en bransje for å skape vekst.

Relativt sett, har industrien og bygg- og anleggssektoren de siste fem år vokst med nesten 70 %, havbruk og fiskeri med 80 %, og forretningsmessig tjenesteyting innen teknologi, økonomi, forvaltning, og vedlikehold med 88 % og varehandel med 58 %. I sum har dette gitt nordlandsøkonomien et historisk løft.

Nordland har dermed levert varene. Investeringer fra utenlandske og norske kapitaleiere har skapt ny virksomhet med stort internasjonalt potensiale. På tross av finanskrisen og utsikter til at veksten stanser opp i 2009,

Er aktivitetsnivået i næringslivet en viktig indikator?

Bedriftenes aktivitetsnivå måles i Indeks Nordland gjennom salgsinntekter. Vekst er barometer for nivå og utvikling i økonomisk aktivitet. Dersom Nordland oppnår høyere vekst i omsetning enn landet for øvrig, indikerer dette at produksjons- og konkurransevnen er sterkere i vårt fylke. Vekst i omsetning kan skyldes både økt pris, volum og nyetableringer, eller en kombinasjon av disse faktorene. Vekst i omsetning vil være en viktig forutsetning for verdien av Nordlandsbedriftene.

er mulighetene mange i Nordland. Nøkkelen til fortsatt vekst vil være bruk av den best tilgjengelige kunnskap slik at våre bedrifter opprettholder konkurranseevnen.

Næringene

Havbrukssektoren kjennetegnes av vekst, oppkjøp og en sterk økning i satsningen på oppdrett av torsk. Oppdrett av laks i Nordland vokser sterkt. Det er en økning i antall utsatte smolt i 2007 på 25 %, og i 2008 på 16 %. Gitt forventninger om normal vekst kommer disse generasjonene til markedene i 2009. Anslag fra bransjen indikerer forventninger om volumvekst på 7 % fra Nordland i 2009. Nordland har i løpet av de to siste årene etablert seg som det fylket med høyest nivå på utsetting og produksjon av laks i Norge.

Det er et betydelig utsett av torsk i Nordland. Store volumer blir slakte-modne i 2009 og 2010. Oppdrett av torsk er fortsatt en ny næring, med usikkerhet om når lønnsomhet oppnås. Havbruksbedrifter med forretningsadresse i Nordland økte i 2007 omsetningen med 6 %, og i 2008 ventet en vekst på 12 %. Nye volum- og omsetningsrekorder settes for 2008. På tross av finanskrisen ser derfor Fiskeri- og havbruksnæringens

Landsforening lyst på utviklingen: "Det er fortsatt en sterk etterspørsel etter norsk sjømat i mange

" Denne gangen inntreffer problemene i en situasjon hvor bedriftene har en styrket egenkapital, og er langt mer effektive enn tidligere. "

viktige markeder, og en ser at sjømat som varekategori står seg godt hos konsumentene til tross for den økonomiske uroen verden nå opplever". I den grad det er en effekt av finansuroen, så er dette i form av en vanskeligere betalings- og kredittsituasjon for sjømatnæringen." John Arne Grøttum, FHL, Havbrukskonferansen 2008.

For Nordlands industri fortsatte den sterke veksten gjennom hele 2007. For bygg og anlegg flatet veksten ut sommeren 2008, og det sterke fallet i boligbyggingen og næringsbygg bidro til redusert aktivitet i 2008. Utsiktene for 2009 er ytterligere svekkelse så lenge husholdningen har lav etterspørsel etter boliger, og bedriftenes investeringer blir meget forsiktige. I eksportindustrien var det full drift i hele 2007, og i 2008 helt frem til finanskrisen slo inn for fullt i midten av oktober.

For deler av de internasjonale bedriftene har finanskrisen utløst et volumfall på 25 %. Permitteringsvarsler er sendt ut og flere ventet. Omsetningen vokste med rekordhøye 18 % i 2007, og fortsatte med 7 % i 2008. Aktiviteten i 2008 er dermed meget høy, på tross av lavere aktivitet de siste månedene. Innfasing av ny industri so er mindre påvirket av stålmarkedene demper svingningene i industrisektoren.

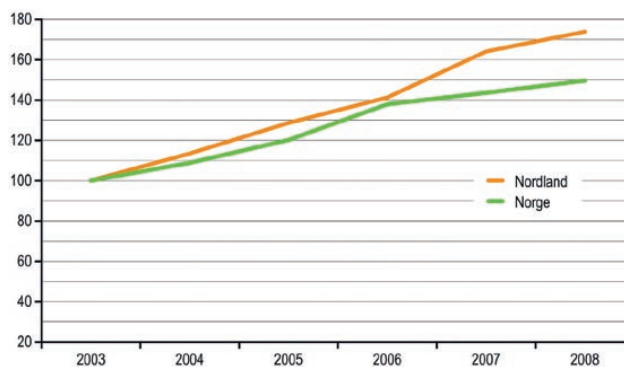
Innen solenergi, behandling av oppdrettsfisk, forproduksjon til oppdrettsnæringen, og foredling av laks er aktiviteten meget høy og stabil. Prisutviklingen for eksporten fra fylkets metallindustri viser utsikter for store prisfall i 2009. Årsaken er at balanse mellom tilbud og etterspørsel i markedet ikke er oppnådd. Etterspørselen ventet å øke moderat høsten 2009, etter hvert som tiltakspakker verden over skaper aktivitet i bygg og anlegg.

Varehandel, restaurant, reiseliv og transport vokste med formidable 15 % i 2007. Likevel merket reiselivet en lavere etterspørsel fra august 2008, hvor kurs- og konferansemarkedet spesielt ble hardt rammet. Innen varehandelen er vanlig handel fortsatt i vekst. Reiselivet påvirkes gradvis sterkere av at bedriftene reduserer reiseaktiviteten. Det ventet økte permitteringer i hotell og restaurant våren 2009.

Innenfor omsetning med kapitalvarer bidro høye renter til å dempe etterspørselen sterkt for spesielt bilbransjen. Finansuroen har gitt en ytterligere avmatning i etterspørselen. Dette har gitt et fall i salget av

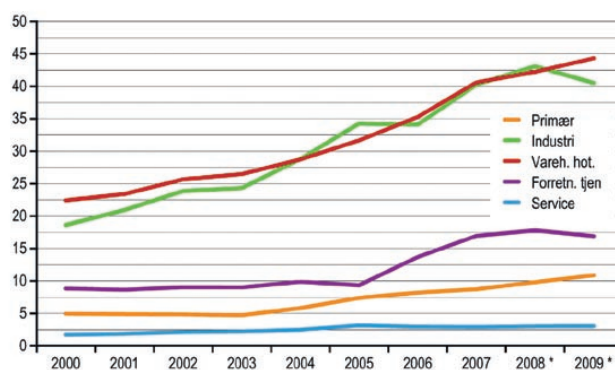
OMSETNING I NORDLAND OG NORGE

Indeks 2000 = 100

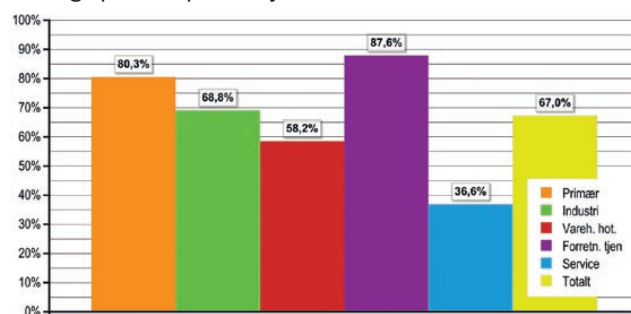
OMSETNING NORDLAND ETTER BRANSJE

Nominelle verdier i milliarder kroner med prediksjon for 2009

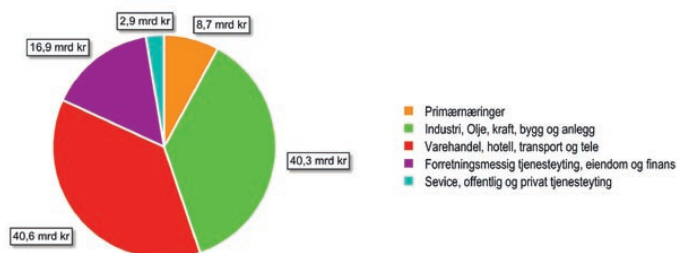
OMSETNINGSØKNING SISTE FEM ÅR

Økning i prosent pr bransje

OMSETNING I NORDLAND ETTER BRANSJE

Nominelle verdier i milliarder kroner

nye biler på 25 %, fall i møbelomsetningen, og nullvekst i salget av elektronikk. Økt velstand i befolkningen har imidlertid opprettholdt detaljhandelen. Redusert rente og fortsatt god lønnsutvikling de siste årene gir utsikter til økt kjøpekraft i 2009.

Aktiviteten for bedriftene innen transportsektoren for gods er høy i hele 2008. Noe lavere etterspørsel fra prosessindustrien innrettet mot bygg og anlegg, er kompensert av økt etterspørsel fra marin sektor. For eksempel forlot 2000 vogntog øya Lovund med laks i 2008. Etter en frisk vekst i IT-bransjen i 2007, har markedet flatet ut i 2008. Markedsdriverne er nå systemer for effektivisering i bedrifter og tjenester knyttet til automasjon i produksjonsbedrifter.

Tjenesteyterne og eiendomsselskapene hadde et svært aktivt år i 2007. For eiendomsutviklerne ble 2007 et rekordår for Nordland. Veksten var hele 25 %. Stor omsetning av boliger og oppføring av næringsbygg over hele fylket kjennetegnet markedet. I boligmarkedet bidro meget høye priser i kombinasjon med mettet marked til oppbremsning i omsetningen. Økende rente bidrar også til færre kjøpere fra høsten 2007. Sammenlignet med 2007 er omsetningen av boliger i mange deler av fylket falt med 30 til 40 % i 2008. Det er spesielt salget av nye boliger som er falt. Konsekvensene for eiendomsmeglerne er tøffe. Det er allerede flere bedrifter som har måttet gi tapt, og flere er ventet å forsvinne i 2009.

Finansuroen reduserer også aktiviteten innenfor næringsbygg. En rekke private byggherrer har kansellert eller utsatt nye prosjekter. Dette har gitt negative effekter for både teknisk rådgivning, finansinstitusjonene, og bygg- og anleggsbedriftene. Aktiviteten i rådgivningsbransjen var i 2007 rekordhøy; hold seg høy til 3. kvartal 2008, for så å falle sterkt.

Konsulentene innen økonomi og ledelse rapporterer om langt færre rekrutteringsoppdrag, hvor flere oppdrag er knyttet til nedbemanning

og omorganisering av næringslivet. Byggteknisk rådgivning forventer økt virksomhet i 2009, når de store sykehusprosjektene i Bodø og Stokmarknes skal planlegges. I tillegg forventes tiltakspakkene å gi økt etterspørsel etter vedlikehold og nybygg i kommunal, fylkeskommunal og statlig regi.

Service rettet mot private og offentlige kunder fortsatte nedgangen i omsetningen i 2007 og 2008. Det skyldes økt konkurranse fra nasjonale aktører om leveranser til både kommune og statlig sektor. Også innenfor kjøp av buss, ferge og hurtigbåttjenester er konkurransen svært hard med svak prisutvikling. Offentlig omsorgsproduksjon ventes å bli den viktigste jobbskaperen i Nordland i 2009.

Det er knyttet store forventninger til direkte og indirekte tiltak over statsbudsjettet for å stimulere aktiviteten i næringslivet. Spesielt industri, oppdrett og lånemuligheter for småbedrifter blir svært viktig for Nordland. Muligheten for effektive tiltak i nord er mange. Ved å utvide Nordområdesatsningen til å inkludere infrastrukturbygging kan mye oppnås. Styrking av kompetansesystemene i nord vil også bidra til varig styrket konkurranseevne i landsdelen. Måltrettet satsning på å knytte oss direkte til internasjonale flyktnepunkt, vil redusere avstandsurempene og gjøre oss attraktive for større internasjonale aktører innen både reiseliv, næringsmidler, og petroleumsindustrien.

DETTE MÅ TIL

- Regjeringen bør investere bredt i oppjustering av infrastrukturen i nord som en del av tiltakene for å motvirke effekten av finansuroen.
- Finanskrisen eller ikke: det er fortsatt slik at utdatert infrastruktur øker avstanden til våre viktigste eksportmarkeder.
- Arbeidet med å dra flest mulig nordnorske bedrifter inn i petroleumsnærings utbyggingsprosjekter i Nord-Norge og Barentshavet må intensiveres.
- Det er ikke oljeselskapenes oppgave å skape varig aktivitet på land. Betydelige deler av inntektsstrømmen fra petroleumsvirksomheten i nord må settes inn i regional utviklingsfond for ny næringsvirksomhet i landsdelen. Dette for å sikre at landsdelen har bærekraft og verdi også etter at petroleumsressursene er utvunnet.
- Utviklingen av Nord-Norge bør prioriteres ved at det tilføres midler til fond rettet både mot privat og offentlig virksomhet.
- Prinsippet om rettferdig utvinning bør legges til grunn for all petroleumsaktivitet i nord. Det betyr at deler av statlige inntekter må forvaltes direkte i nord.
- Nordlands tjenesteproduksjon har god fremgang. Tjenester som bidrar til konkurranseevne og fleksibilitet øker i betydning i tøffere tider. Det bør derfor tilrettelegges for utvikling av økt tjenesteproduksjon gjennom utviklingsprogrammer rettet mot energibransjen, næringsmidler, reiseliv, og prosessindustrien.

Nordlandsbedriftene leverer meget god drift

Nordlandsbedriftene gikk i 2007 med 10,5 milliarder i overskudd på driften. Dette er det høyeste samlede overskuddet noensinne i Nordland. I 2008 ventes driftsresultatet å nå 8,5 milliarder. For femte året på rad har AS Nordland en høyere lønnsomhet av driften enn AS Norge. Driftsmarginen er i snitt 9,5 % i Nordland, sammenlignet med 8,7 % i hele Norge. Det er jevnt over fallende marginer i siste halvdel av 2008. Finansuroen ventes å gi betydelige marginfall i 2009 for de mest konjunkturutsatte bedriftene.

Kapitaleierne har grunn til å være meget tilfredse. Eierne av industribedriftene, bygg- og anleggsselskapene samt kraftselskapene har mest å glede seg over. Industrisektoren skapte 17,2 milliarder, eller 50 % av driftsresultatet i perioden, og fremstår som Nordlands store skattebilde. I siste periode er forretningsmessig tjenesteyting, med eierselskaper, eiendomsforvaltere og tekniske/økonomiske rådgivere, fylkets mest lønnsomme aktører med en resultatgrad på 14 %. Rett bak følger industrien med rekordhøye 13 % og marin sektor med 10 %. Bedriftseierne har tro på bedriftene, og reinvesterer en svært stor andel av overskuddene.

Hva ser vi i Nordland?

For AS Nordland trekkes driftsmarginen opp av gode resultater innen industri, kraftproduksjon, bygg og anlegg, marin sektor og eiendomsbransjen. Driftskostnadene har i siste halvdel av 2007 og 2008 vært gjennomgående økende i alle deler av Nordlands næringsliv. I 2008 ventes dette å slå ut ved et klart fall i driftsmarginene.

Lønn, råvarer og tjenesteleveranser har steget betraktelig i pris for de fleste bedriftene. Kostnadsøkningene skaper press på driftsmarginene. Forskjellen i driftsmargin mellom sektorene i Nordland er fortsatt store. Lavest lønnsomhet finner vi innen varehandel og reiseliv.

Industrisektorene hadde svært sterke internasjonale konjunkturer frem til oktober 2008. Lønnsomheten var historisk sterk.

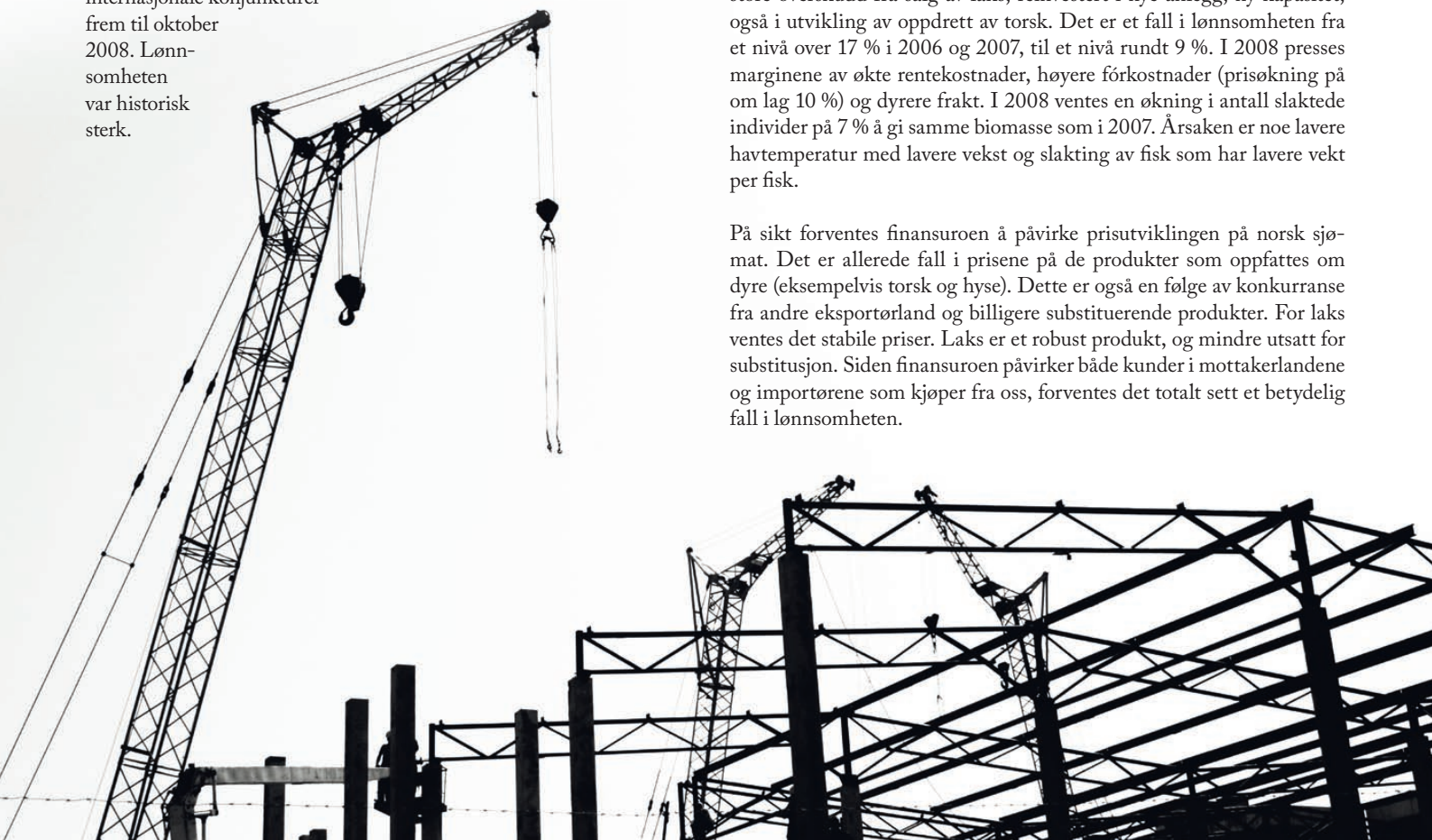
Tiltakende internasjonal finansuro har påvirket prisene negativt, og dermed marginene. Fra et nivå på 12,5 % i 2007, falt lønnsomheten noe i 2008, og ventes å nå om lag 9 % i 2008. Innen industrien er det den eksportorienterte prosessindustrien, byggevareindustrien og energi-produzentene som melder om utsikter til fallende marginer. Det forventes at det i 2009 kan bli negative driftsresultater hvis råvareprisene og lønnskostnadene ikke faller raskt nok. Et akkumulert driftsresultat på 17,2 milliarder de siste fem år gir imidlertid industrien en sterk ryggrad for å møte utfordringene i 2009.

Forretningsmessig tjenesteyting tjener fortsatt meget gode penger i Nordland. ¼ av resultat kronene oppjent i Nordland kommer fra tjenestesektoren. Selv om eiendomsbransjen har opplevd utflytning i 2008, og det er tegn til lavere etterspørsel for deler av rådgivningsbransjen i 2008, ventes lønnsomheten å forbli høy for året under ett.

Lavere omsetning av nye boliger gir mindre utbytte til eierselskapene i 2008. I rådgivningsbransjen vil lavere etterspørsel gi pressede priser. Driftsmarginen i 2009 kan falle fra dagens nivå på 14 % ned til 3 % hvis stagnasjonen blir så sterk som det kortsiktige bildet ved nyttår indikerer.

Nordland er Norges største havbruksregion. I mange av selskapene er store overskudd fra salg av laks, reinvestert i nye anlegg, ny kapasitet, også i utvikling av oppdrett av torsk. Det er et fall i lønnsomheten fra et nivå over 17 % i 2006 og 2007, til et nivå rundt 9 %. I 2008 presses marginene av økte rentekostnader, høyere førkostnader (prisøkning på om lag 10 %) og dyrere frakt. I 2008 ventes en økning i antall slaktede individer på 7 % å gi samme biomasse som i 2007. Årsaken er noe lavere havtemperatur med lavere vekst og slaktning av fisk som har lavere vekt per fisk.

På sikt forventes finansuroen å påvirke prisutviklingen på norsk sjømat. Det er allerede fall i prisene på de produkter som oppfattes om dyre (eksempelvis torsk og hyse). Dette er også en følge av konkurranse fra andre eksportørland og billigere substituerende produkter. For laks ventes det stabile priser. Laks er et robust produkt, og mindre utsatt for substitusjon. Siden finansuroen påvirker både kunder i mottakerlandene og importørene som kjøper fra oss, forventes det totalt sett et betydelig fall i lønnsomheten.

Stabil folkemengde i Nordland kombinert med økende privat velstand fortsetter å bidra positivt til driftsmarginen i servicebedriftene. Lønnsomheten ventes fortsatt å vokse i 2008 og i 2009. Drivkreftene er at økt ledighet utløser flere oppdrag i tiltaksmarkedet, og flere eldre øker konsumet av private omsorgs- og helsetjenester.

Selv om varehandel, hotell, restaurant og transport har opplevd en sterk vekst i omsetningen, er det fortsatt en skuffende lønnsomhet i denne sektoren totalt sett. En viss forbedring var å spore i 2007. Denne marginen forventes å falle fordi bedriftene reiser mindre. En noe lavere industriproduksjon vil gi en totalt sett lavere logistikketter-spørsel i 2009. På tross av høy aktivitet har kostnadsøkningene både i form av lønn, renter og transport gjort det vanskelig å oppnå økt driftsmargin i denne sektoren.

Avkastning på investert kapital

En økt totalkapital på 25 milliarder i 2007, illustrerer den historiske investeringsviljen vi har sett de siste årene. Totalkapitalavkastningen ligger nå på 11,6 % i Nordland sammenlignet med 11 % for AS Norge. Kapitaleierne tilføres fra nordlandsbedriftene 15,4 milliarder, noe som igjen er et rekordhøyt beløp.

Avkastning på investert kapital må stå i forhold til risikoen. For kapitaleierne har utviklingen frem til siste del av 2008 vært meget tilfredsstillende. Sterk vekst i den totalt investerte kapitalen som følge av store investeringer, gjør at totalkapitalavkastningen faller noe i 2007 og 2008 i de fleste sektorer.

Hvorfor er driftsresultatet viktig?

Driftsresultatet viser forholdet mellom bedriftens inntekter og kostnader ved driften. Bedrifter med ulønnsom drift har lav overlevelsessevne over tid. For svakt driftsresultat indikerer at bedriftens konkurransevne er svekket, og at kapitalanvendelsen ikke er tilstrekkelig effektiv.

Totalkapitalrentabiliteten uttrykker avkastningen fra virksomheten i forhold til den totale kapital som er bundet i bedriften. Dette forteller oss hvilken avkastning kapital investert i bedriften gir, og sier noe om det er verdt å ta den risiko som er knyttet til investeringen.

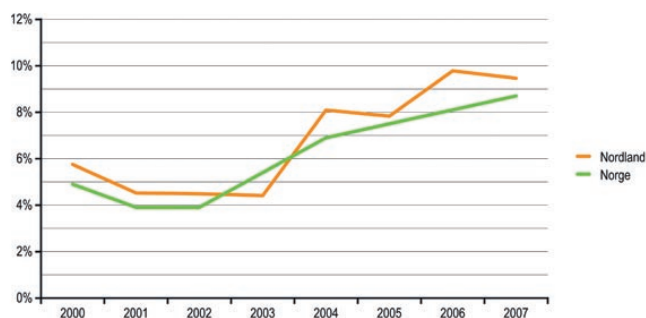
UTFORDRINGER:

- Sterk lønnsomhet gir bedriftene gode muligheter til utvikling og omstilling. Den store kreditt-uroen kan imidlertid hindre bedrifter med gode prosjekter i å utnytte disse mulighetene og forsterke problemene ytterligere.
- Tiltak for å lette kredittkrisen må føre til at det blir mer kapital tilgjengelig i bankene til utlån slik at låne-markedet ikke tørker ut i for stor grad.
- Svak lønnsomhet i deler av fiskeindustri, reiseliv og handel med kapitalvarer vil utfordre flere av disse bedriftenes evne til å overleve i 2009.

"Nordland er Norges største havbruks-region. I mange av selskapene er store overskudd fra salg av laks, reinvestert i nye anlegg, ny kapasitet og i utvikling av torskeoppdrett."

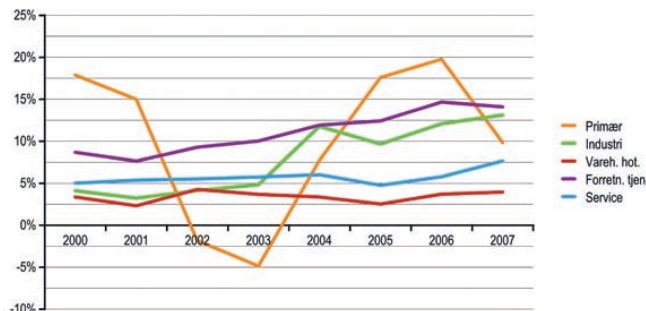
DRIFTSRESULTATSGRAD NORDLAND OG NORGE

Driftsresultat i prosent av driftsinntekter

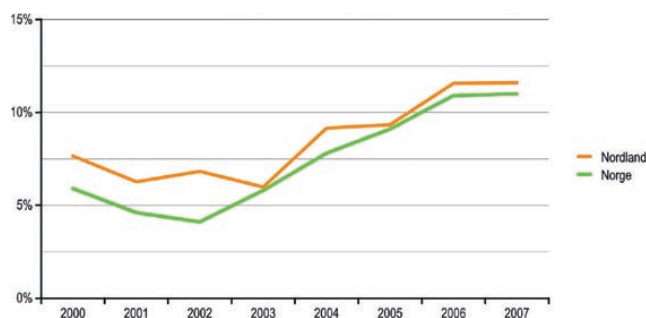
DRIFTSRESULTATGRAD NORDLAND ETTER BRANSJE

Driftsresultat i prosent av driftsinntekter

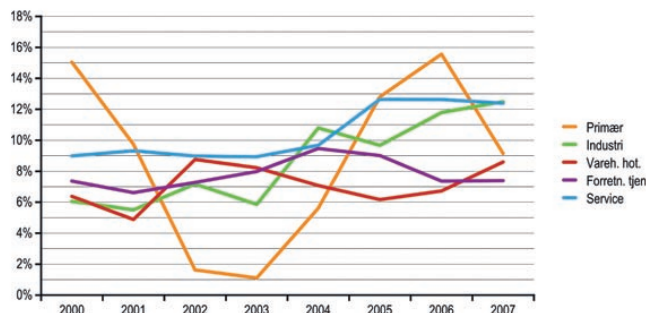
TOTALKAPITALAVKASTNING NORDLAND OG NORGE

Avkastning i prosent av totalkapital

TOTALKAPITALAVKASTNING NORDLAND ETTER BRANSJE

Avkastning i prosent av totalkapital

Historisk godt kapitalfundament gir styrke i urolige tider

“Totalt har investert kapital økt med hele 54 milliarder i løpet av de siste fem årene. Denne massive investeringen er fundamentet for en sterk økning i bedriftenes verdiskapningsevne.”

Egenkapitalen i nordlandsbedriftene har de siste fem årene vokst med 24,4 milliarder, til rekordhøye 48 milliarder. Det er to hovedkilder til økt egenkapital. Eiernes reinvestering av overskudd sammen med emisjoner i bedriftene bidrar med 3/4 av økningen, mens 1/4 av økningen er kapital investert i nye bedrifter. Voksende egenkapital har gitt økt vekstkraft og låneevne. En jevnt stigende egenkapitalandel når nå opp i 36 % og vitner om stadig mer solide bedrifter i Nordland.

Nordlandsbedriftene totalt har økt investert kapital med hele 55 milliarder i løpet av de siste fem årene. Total investert kapital er nå 133 milliarder, med en totalkapitalrentabilitet på 11,6 % sammenlignet med 11 % i Norge. Investeringene har gitt sterk økning i verdiskapningen. Total netto verdiskapning i Nordland er nå rekordhøye 37 milliarder av en omsetning på 115 milliarder. Den finansielle uroen ventes dessverre å redusere verdiskapningen både i 2009 og 2010.

Hvordan har utviklingen vært?

Nordlands marine sektor fortsetter styrkingen av egenkapitalen til 5,1 milliarder og en egenkapitalandel på 30 %. Totalt investert kapital er 17 milliarder med en avkastning på 9,1 %. Stabile priser på laks kombinert med meget god vekst i 2007 bidrar til utviklingen. I 2008 dempet lavere biomassevekst veksten. Det måtte slaktes flere individer for å oppnå samme kvantum som i 2007. Egenkapitalen er i løpet av fem år økt med 3,6 milliarder. Marin sektor skaper 9 % av verdiene i Nordland, og bidrar med en verdiskapning på 3 milliarder per år.

For tiden er Nordland den regionen i Norge hvor oppdrett av laks og ørret vokser raskest. Den fremvoksende torskoppdrettsnæringen har utløst store investeringer, og er inne i en kritisk fase i utviklingen. Det er forventet at finanskrisen begrenser kapitaltilgangen i en kritisk investeringsfase for de nye torskoppdretterne. 2009 vil med stor sannsynlighet bety store restruktureringer blant torskoppdretterne og fare for at aktører vil gi opp.

Nordlands mest solide bedrifter finner vi innenfor industri, kraft og bygg og anlegg. Egenkapitalen er økt med hele 10 milliarder i løpet av de siste fem år til 54 milliarder. Egenkapitalandelen er hele 47 %. Hele 51 % av all egenkapital i Nordland befinner seg i denne sektoren. Det er bedrifter innen kraftsektoren og prosessindustrien som har sterkest rygg til å bære urolige tider i 2009 og 2010. Verdiskapningen er på formidable 13,7 milliarder siste år. Sektoren er Nordlands viktigste med 37 % av all verdiskapning i fylket. Ser en primærnæringer og marin sektor i sammenheng, skapes 46 % av verdiene i Nordland i produksjonsleddene.

Varehandel, reiseliv og transport har en egenkapitalandel på 24 % og 6,6 milliarder. Fylkets største sektor målt i omsetning besitter 13 % av egenkapitalen i Nordland. Innen transportbedriftene er det investert i betydelig kapasitetsøkning for å betjene økt transportbehov i marin sektor, varehandel og industri. Innen telekommunikasjon er det betydelige investeringer i bakkenett for bredbånd, og teknologisk opprusting av eksisterende anlegg.

For varehandelen begrenses fortsatt investeringene av restriksjoner i muligheten til bygging av større varehus. Mot slutten av 2008 har også finansuroen forsinket eller ført til kansellering av investeringer i varehandelen. Målt i verdiskapning utgjør varehandel, reiseliv og transport 29 % av total verdiskapning i Nordland og bidrar med 11 milliarder.

Forretningsmessig tjenesteyting har en egenkapitalandel på 32 % og utgjør 10 milliarder. Svært gode tider for eiendomsutviklerne, forvaltningsselskapene og tjenesteyterne har gitt en frisk vekst i kapitalfundamentet. Egenkapitalen er i løpet av fem år økt med 7 milliarder. Anført av eiendomsbransjen, står sektoren for 29 % av økningen i totalkapital i Nordland siste 5 år. Avkastningen av en total investert kapital på 32 milliarder er 14 %. Forretningsmessig tjenesteyting skaper 20 % av verdiene i Nordland, som tilsvarer nær en dobling sammenlignet med andelen i 2003. I alt tilfører denne sektoren Nordland en verdiskapning på 7,7 milliarder i siste periode.

Servicebedriftene i privat sektor utgjør fylkets minste sektor. Med en egenkapital på 752 millioner og en totalt investert kapital på 2,6 milliarder fortsetter styrkingen av kapitalbasen i siste periode. Egenkapitalandelen er 30 %. Servicesektoren er stabil og følger utviklingen i befolkningsstrukturen tett. Eldrebølgen ventes å øke aktiviteten i sektoren betydelig de kommende årene. Den private servicesektoren skaper 4 % av netto verdiskapning i Nordland.

Bidraget er i siste periode på 1,5 milliarder kroner og gir en total kapitalavkastning på 12.4 %.

Verdiskapningen i Nordland er fordelt med 59 % fra utført arbeid, 12 % går til långivere, skatter utgjør 7 % og 23 % er årsresultat generert til eierne. Sammenlignet med 2003 er avkastningen til bedriftenes eiere tildoblet. I 2003 tilfalt bare 2 % av verdiskapningen eierne.

UTFORDRINGER

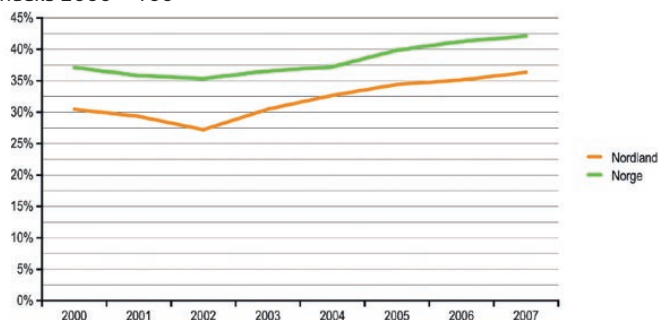
- Kapitaltørke som er en direkte konsekvens av finanskrisen vil bremse veksten i nordlandsbedriftene betydelig i 2009.
- Mange bedrifter har opparbeidet en sterk økonomi og har planer om investeringer i 2009. Vedvarende kapitaltørke kan bidra til at gode investeringene blir utsatt eller kansellert.
- Eiendom har tiltrukket seg store investeringer de siste fem årene. Fallende etterspørsel i boligmarkedet utfordrer overlevelsen til mange eiendomsutviklere i 2009.
- Verdiskaper nummer en i Nordland er industri og havbruk. Tjenesteyting kommer på en tredjeplass. Disse tre sektorene må prioriteres i tiltakene som iverksettes.

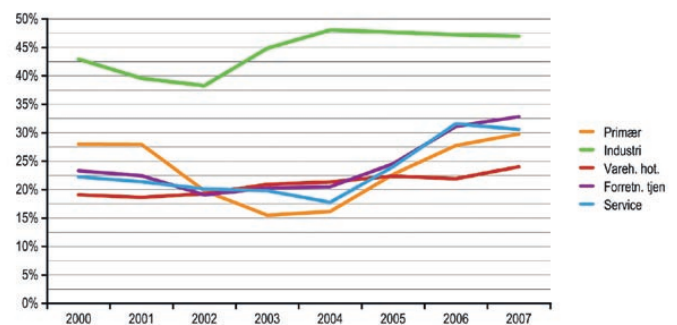

UTVIKLING I EGENKAPITALEN NORDLAND OG NORGE

Indeks 2000 = 100

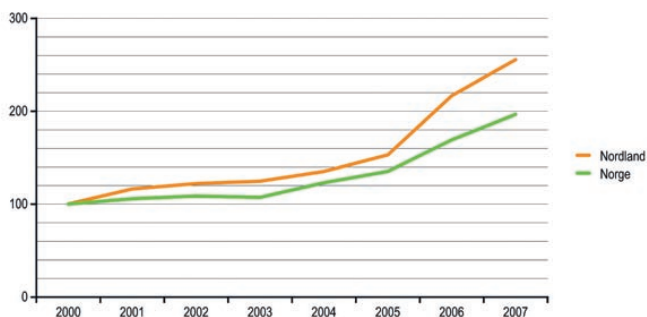

EGENKAPITALANDEL NORDLAND ETTER BRANSJE

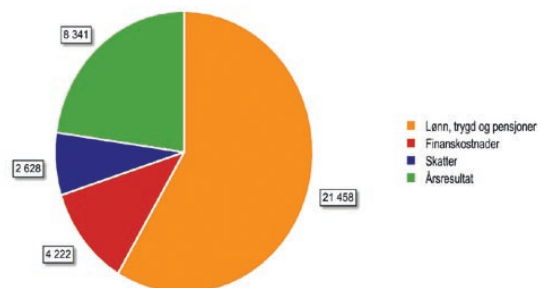
UTVIKLING I TOTALKAPITALEN NORDLAND OG NORGE

Indeks 2000 = 100

VERDISKAPNING NORDLAND ETTER TYPE VERDISKAPNING

Tall i milliarder kroner

Hvorfor er egenkapitalen viktig?

Egenkapitalen forteller oss hvor solid eller motstandsdyktig en bedrift er mot svingninger i markedet, og om dens evne til å gjøre investeringer. Bedriftens verdiskapning er et mål på det bidraget kapitaleiere, samfunnet, långivere og ansatte oppnår gjennom bedriftens virksomhet.

Sterk vekst i bedriftene betyr økt behov for finansiering. Mange bedrifter opplever derfor redusert egenkapitalandel i perioder med sterk vekst. Rask vekst kombinert med at egenkapitalandelen opprettholdes vitner om god drift og effektiv kapitalutnyttelse.

Nordland - mer internasjonalt enn noen gang

Eksportlokomotivet Nordland setter ny rekord i 2008. Produksjonen fra den fornybare energiindustrien, prosessindustrien og økt konsum av oppdrettsfisk, gjør at Nordland eksporterer for 20 milliarder i 2008. Veksten i eksporten har vært 15 % i 2007 og 16 % i 2008. Dette innebærer at veksten i 2008 har ligget over det mest optimistiske av anslagene gjort ved inngangen til året.

Eksporten i Nordland i 2008 overgår forventningen betydelig og vokser sterkere enn eksporten fra AS Norge. Meget gode metallpriser har bidradd til at eksportverdien økte med ytterligere 17 % i 2008. For AS Norge vokste eksporten med 11 % i 2008. Finansuroen reduserte eksporten av villfanget fisk og metaller i siste kvartal av 2008 sammenlignet med foregående kvartaler. Nordland har økt andelen av norsk metalleksport betraktelig i 2008.

Eksportverdien fra Nordland opprettholder nivået bedre enn landet for øvrig. Høyverdige varer fra ny industri av eksporten innen solcelleindustrien og at havbruk er verdidriverne. Veksten i eksporten fra Norge totalt sett, stanset opp tidligere enn i Nordland. Nordlands metallindustri innen stål og aluminium ble berørt for fullt fra desember 2008. Dette har utløst permitteringer og flere ventes våren 2009.

Fallende volum og reduserte priser betyr at eksporten fra Nordland og Norge for øvrig ventes å gå ned i 2009. For enkelte markeder ble det meldt om et fall i etterspørselen på opp til 25 % i løpet av 4. kvartal 2008. Eksporten av villfanget fisk møtte sviktende kjøpekraft og fallende priser i de viktigste markedene. Denne effekten slo tidlig-

ere inn enn for metallbedriftene, og har redusert fiskeeksporten fra Nordland totalt med 6 % i 2008. Eksportbedriftene har likevel all grunn til å være tilfredse. Veksten i 2008 har ligget over de mest optimistiske anslagene gjort ved inngangen til året. Bedriftene har umiddelbart iverksatt tiltak for å tilpasse seg en ny markedssituasjon.

I løpet av våren 2009 vil det forhåpentligvis skje en avklaring omkring den fremtidige utviklingen i markedsvolumene for prosessindustrien. Markedsprisene forventes å svinge rundt et nivå om lag på samme nivå som prisene var ved inngangen til 2004. Tilpasning av markedsvolumene til lavere etterspørsel vil gi en periode med betydelig uro og usikre tider for nordlandsbedriftene. Det er forventet at leverandører til bilindustri og byggeprosjekter vil oppleve lav etterspørsel og produksjon i hele 2009. Perioden før denne eksporten tar seg opp igjen, vil vare lengre enn for de eksporterende bedriftene som produserer til markeder for petroleum og fornybar energi.

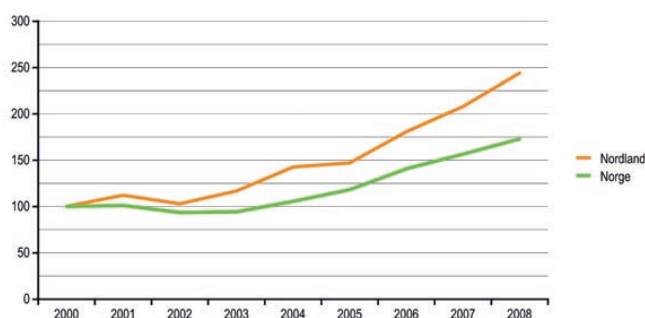
Selv om en rekke planlagte investeringer er utsatt eller kansellert, investeres det fortløpende i kapasitet i relaterte produksjoner til fornybar energi og i forproduksjon til oppdrett som følge av økt produksjon og nye lokaliteter.

UTFORDRINGER

- Den usikre tiden fremover vil vise hvor godt eksportnæringen i Nordland er rustet for å takle svingninger i den internasjonale økonomien.
- De største problemene for eksportørene er ventet i stål- og aluminiumsproduksjon, og i de fremvoksende bedriftene innen oppdrett av torsk, der både prisfall i markedene og et vanskelig kapitalmarked skaper store utfordringer.

EKSPORT NORDLAND OG NORGE

Indeks 2000 = 100

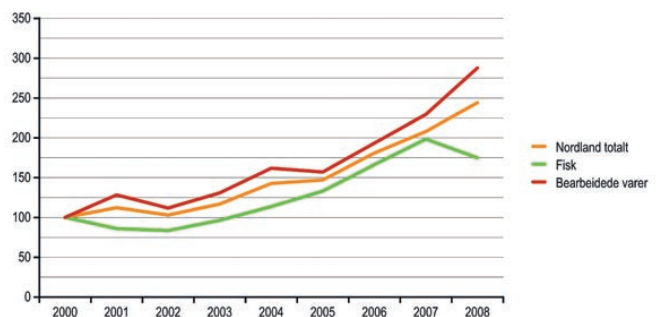

KONKURRANSEKURSINDEKSEN
(Eksportveid valutaindeks) Indeks 1990 = 100

EKSPORT VIKTIGSTE GRUPPER NORDLAND
Indeks 2000 = 100

Utsiktene for 2009

Etter at vi fra husholdningene opplevde en lavere vekst i etterspørselen gjennom hele 2008, vil nå den internasjonale finansuroen ytterligere påvirke nordlandsøkonomien negativt i 2009. Utslagene var spesielt merkbare for eksportbedrifter med kort vei mellom kunde og produsent. Utsiktene for 2009 er stabil omsetning sammenlignet med omsetningen i 2008. Året 2009 står derfor i sterk kontrast til den meget sterke veksten de sist 5 år.

Endringer i innenlands etterspørsel som følge av økte renter og fall i boligprisene hadde allerede slått inn i form av redusert vekst i nordlandsøkonomien. Det er ventet at finanskrisen høsten 2008 får ytterligere to konsekvenser. Den første kom høsten 2008 i form av at risikoen knyttet til næringslivets og privates lån ble mye større. Kapitalmarkedet er nå meget stramt, og det er blitt vesentlig vanskeligere å få lån for bedrifter og private. Dette har gjort at mange selskaper stoppet bestillinger over natten. Antall permitteringer øker nå raskt og det ventes betydelig vekst i antall konkurser i 2009. Gradvis normalisering av lånemarkedet gjør at kredittmarkedet langsomt vil fungere bedre våren 2009.

Den andre konsekvensen vil komme frem mot sommeren 2009 når Nordland vil merke konsekvensen av den generelle nedgang i verdensøkonomien. For bedriftene betyr det betydelig strengere krav til egenkapital enn tidligere, og høyere risikopåslag på lånefinansiering. Bedrifter som ikke raskt nok klarer å tilpasse seg endrede markedsforhold og ikke klarer å oppfylle strengere krav til egenkapital, vil måtte hive inn håndkledet i 2009. Med en næringsstruktur der vi har flere sektorer med betydelige sesongvariasjoner, og en stor næringsmiddelindustri med store finansieringsbehov og utfordringer i eksportmarkedene, vil 2009 bli urolig og by på stor usikkerhet.

Indeks Nordland har snakket med et utvalg bedrifter som her vil dele sine synspunkter om finansuroen og hvordan den vil kunne påvirke deres bedrifter.

- 1** Hvordan vil finanskrisen kunne påvirke din bedrift?
- 2** Hvordan har dere tenkt å møte eventuelle utfordringer som følge av finanskrisen (Har dere igangsatt tiltak, eller planlegger dere spesielle tiltak?)
- 3** Hvordan tror du situasjonen er for din bransje generelt?
- 4** Etter mange år med veldig gode resultater, hva er det som gjør dere sterke i disse tider?
- 5** Vil dere klare å holde aktivitetene på samme nivå i 2009 og 2010 som det siste året?

Hjemmemarkedsindustri

Etterspørsel, produksjon og markedsutsikter

Det merkes mot slutten av 2008 en moderat nedgang i etterspørselen innen industri som produserer for hjemmemarkedet. I første omgang dreier nedgangen i etterspørsel seg om bedrifter som leverer til bygg- og anlegg og andre bransjer som har fått merke rask oppbremsing. Bedrifter som leverer produkter og tjenester knyttet til husholdningene har ennå ikke merket så stor nedgang i etterspørselen som leverandører til bedriftsmarkedet.

Investeringer

Også i hjemmemarkedsindustrien har investeringsnivået mot slutten av 2008 sunket brått. Delvis er dette på grunn av vanskelig tilgang på lånekapital og delvis på grunn av de generelle markedsutsiktene. Det rapporteres at investeringene som planlegges i 2009, stort sett er knyttet til nødvendig vedlikehold. Fornyelse og kapasitetsutvidelser får dermed et hvileskjær i 2009 med de negative konsekvensene dette får for leverandører.

Kapasitetsutnyttelse

Etter hvert som det har blitt mindre etterspørsel og en del av bedriftene har ferdigstilt ordre, er kapasitetsutnyttelsen fallende. Andelen bedrifter som opplyser at de opererer på eller nær egen kapasitetsgrense synker raskt mot slutten av 2008. I fjerde kvartal 2007 var 60 % av bedriftene på eller nær kapasitetsgrensen. I fjerde kvartal 2008 er andelen falt til 20 % av bedriftene. Tilgangen på arbeidskraft er i liten grad en begrensning for produksjon. Det er ventet at tilgangen på arbeidskraft øker i 2009.

O.OLSEN
Snekkerfabrikk AS
 Edel Lønnum
 Daglig leder

1. Vi merker at aktivitetene i markedet er blitt mindre, det betyr at vi må redusere produksjonen.
2. Vi har redusert arbeidstiden til 4 dagers uke, og har unngått permitteringer. Markedsføring har høyeste prioritet hos oss for tiden.
3. Bygg og anleggsbransjen hvor vi hører hjemme har reduksjoner over hele linja, det er mye permitteringer og oppsigelser generelt i bransjen.
4. O.Olsen har økonomisk styrke, og tåler dermed dette en periode. Vi har vært gjennom dårlige perioder tidligere og vil klare oss. For bransjen er situasjonen spesiell på grunn av alle de oppblåste byggeprosjektene rundt omkring.
5. Jeg tror ikke vi kommer til å oppnå samme resultater de neste 2 årene som det siste året.

Eksportindustri

Etterspørsel, produksjon og markedsutsikter

Som en konsekvens av at Nordland er en internasjonalt eksponert region, har eksportindustrien fått merke finansuroen i 2008 med full kraft. Slik status er ved inngangen til 2009, er det sterk nedgang i etterspørselen til deler av eksportindustrien på kort sikt. Veksten har likevel vært så stor i 2008 at det ble satt eksportrekord. Mange bedrifter har derfor gjort betydelige grep i form av permitteringer og effektiviseringer for å tilpasse seg den nye virkeligheten.

Det er ventet en nedgang i eksporten i første halvår i 2009 men at eksporten vil ta seg svakt opp igjen i andre halvår. Eksporten av produkter fra havbruk og eksporten av solceller og wafere ventes fortsatt å øke i 2009.

Nordlaks Oppdrett AS

Tor Anders Elvegård

Direktør

1. Vår bedrift er en del av et helintegrert lakseproduserende konsern og har kontroll over hele verdikjeden. Dette gir oss mulighet til en større forutsigbarhet når det gjelder produksjon. Laks oppfattes som et meget robust produkt i det internasjonale markedet. Finansuroen har så langt ikke gitt oss større utfordringer. I motsetning til de som jobber innen hvitfisk. Vi har solide kunder som ikke har hatt betalingsproblemer som følge av mangel på penger.

2. Vi er ikke like aktiv for å få nye kunder. Vi holder tett kontakt med dagens kunder og prioriterer oppfølging av disse. Det som vil kunne påvirke oss er spesielt uroen på valutasiden hvor det for tiden har vært store variasjon i kurs. Lav kronekurs er i utgangspunktet positivt for vår bedrift som er eksportrettet. Men med store variasjoner i valutakurs kan det spre noe usikkerhet rundt prissettingen av produktet.

3. For de selskap som driver med oppdrett av laks og ørret er nok situasjonen bra. Som tidligere nevnt er laks et robust produkt som ikke er like sårbart som hvitfisk. Det er få konkurranseaktører i markedet og etterspørselen er stabil eller litt økende.

4. Det at vi selv har kontroll over hele verdikjeden.

5. For vårt konsern er det lagt klare utviklingsplaner for de kommende år. Bedriften forventer økende etterspørsel etter produktet og man planlegger også nye utvidelser for å få flere bein å stå på.

Celsa Armeringsstål AS

Eivind B. Hansen

Financial Manager

1. Finanskrisen har allerede påvirket Celsa Armeringsstål. Etter noen år med kraftig global vekst i etterspørselen etter stål merket vi allerede tidlig på sommeren at etterspørselen fra bygge- og anleggsbransjen i Europa var i ferd med å flate ut. Når så finanskrisen slo ut for fullt senhøstes ble resultatet en kraftig reduksjon i etterspørselen i 4. kvartal. Svært mange byggeprosjekter er nå stanset eller satt på vent, særlig innenfor husbygging.

2. Celsa Armeringsstål har allerede iverksatt tiltak for å tilpasse produksjonen til den lavere etterspørselen. I desember ble driften stanset over lengre tid ved hjelp av avvikling av ferie samt opplæring og andre aktiviteter. Etter nyttår er det iverksatt permitteringer i smelteverket for å få en mer langsiktig effekt av tiltakene. Vi håper å unngå ytterligere permitteringer, men det er for tidlig å trekke noen konklusjoner ennå. I første kvartal 2009 vil vi øke eksportandelen ganske betydelig for å sikre høy kapasitetsutnyttelse så langt råd er. Konkurransen fra andre produsenter i Europa er allerede skjerpet og konkurransekraft vil bli et viktig stikkord for oss framover. Vi vil derfor legge stor vekt på å justere ned kostnadene på kort sikt for å møte konkurransen så effektivt som mulig.

3. Aktivitetsnivået vil ta seg opp igjen. Men det kan i verste fall drøye til 2010 før vi ser noen vesentlig forbedring. Vi er optimister, særlig fordi myndighetene i de nordiske landene har signalisert vilje til å gå inn med tiltak som vil få effekt for bl.a. bygge- og anleggsbransjen. Det vil ta noe tid å sette i gang disse planene, men de vil komme.

4. Vi har fått en ny, langsiktig og kompetent eier i spanske Celsa Group. Celsa Group besluttet nesten umiddelbart å investere over 300 mill NOK i ny rense- og smelteteknologi i smelteverket i Mo i Rana. Dermed er vi godt rustet til å møte de miljøkrav som også resten av stålindustrien etter hvert vil måtte forholde seg til. Videre er det satt i gang tiltak med sikte på å oppnå kontinuerlige forbedringer i de viktige prosessavsnittene i bedriften. Dette vil også styrke konkurransekraften på sikt. De gode tidene er benyttet til å skape en mer vital og endringsvillig bedrift som har tilgang til et større kompetansenettverk gjennom det nye eierskapet.

5. Som nevnt er aktivitetsnivået allerede redusert i 2009. Vi er imidlertid optimister og forventer en forbedring i de nordiske bygge- og anleggskonjunkturer i løpet av 4. kvartal i år eller tidlig i 2010. Dermed skulle det ligge an til at kapasitetsutnyttelsen i 2010 kan bli på linje med 2008.

Investeringer

I likhet med hjemmemarkedsindustrien er det også innenfor denne sektoren reduserte investeringer. Fra meget omfattende investeringsprogrammer, tvinger nå usikkerheten bedriftene til å prioritere kun kritiske investeringer på grunn av prisen og begrenset tilgang på kapital. Noen av de bedriftene som allikevel gjennomfører større investeringer i tiden fremover finansierer dette med egenkapital. Det er ventet at investeringene vil ta seg noe opp når lånekapital blir billigere og mer tilgjengelig utover i 2009. I likhet med perioden 2002-2003 er det ventet at det investeres i effektivisering i eksportbedriftene for å bedre konkurransekraften.

Kapasitetsutnyttelse

Fallende etterspørsel har medført at eksportindustrien permitterte en del ansatte og det vil frem til sommeren 2009 være et reelt fall i kapasitetsutnyttelsen. Det er heller ikke her forventninger om at tilgang på arbeidskraft vil utgjøre begrensninger på kapasitet på kort sikt. Tiltakende pensjonerings fra eksportindustrien ventes imidlertid å dra opp behovet for arbeidskraft sterkt. Det samme ventes å skje med behovet for høyt utdannet arbeidskraft til industrien når effektiviseringer øker kompetansekravene.

Gunnar Klo AS

Gunnar Henry Jarl Klo

Daglig leder

1. Det var spesielt å starte på et nytt år uten å ha kontraktene på plass. Det er umulig å få kontrakter på saltfisk av torsk, torskeloins og torskeblokker. Vi taper på alle våre beholdninger av torsk fordi prisene har gått ned.

2. For eksempel har vi utført leieproduksjon for andre. Kostnadene må reduseres både for strøm, vann og arbeidskraft. I tillegg jobber vi aktivt med markedsføring og gjør mye mer direkte henvendelser til nye kunder. Det er en utfordring hvem som skal holde hvitfisklagrene av torsk siden det er mye risiko forbundet med lagerbeholdninger både i forhold til pris og valutavingninger. Alle ønsker å redusere sine lagre og forsøker å skyve lagringstiden og risikoen over på produsent, noe som igjen gir større behov for kapitalbinding.

3. Det er generelt vanskelig for bransjen og mange utfordringer med prisfall og valutarisiko. Vi har samtidig hatt stor drahjelp av den svake kronen i salget.

4. Styrken ligger i bedriftens fleksibilitet med et stort antall produkter. I en årrekke har vi tjent penger på laks og gjør det fremdeles. I hvitfiskproduksjonen er vi fleksible, men vi har ikke spesialisert oss, vi har hoppet etter markedet uten å gjøre store investeringer. Det har vært bra aktivitet i hele høst, men vi har i år ingen sildeproduksjon.

5. Det blir ikke samme nivå de neste to årene og jeg tror vi står foran store utfordringer. Hvem skal holde lagrene? Det er høy risiko for både uttak av pris og valuta. Det må offentlige midler på banen for å sikre opprettholdelse av fiskelagrene. Slik det er nå vil ingen ta denne risikoen. Klo skal beholde arbeidstokken, men vil være mer restriktiv i forhold til inntak av nye.

Bygg og anlegg

Etterspørsel, produksjon og markedsutsikter

Bygg- og anleggssektoren har merket et fall i etterspørselen fra private boligbyggere i hele 2008. Mot slutten av året ble også mange næringsbyggprosjekter avsluttet. En konsekvens er at arbeidsinnvandringen til denne sektoren har stanset helt opp i Nordland. Det er nå nesten stopp i tegningen av nye kontrakter for bygging av private boliger og private yrkesbygg. Det er forventet at aktiviteten vil fortsette å falle i første halvår 2009 som følge av det reduserte antallet anbud i 2008. Det er ikke ventet at denne utviklingen skal snu før tidligst mot slutten av 2009. Årsaken er at offentlige tiltakspakker vil ta tid å planlegge før de kan settes i produksjon. Det er lokalt betydelige forskjeller. Store sykehusutbygginger i Salten og Vesterålen, bygging for NAV, Luftfartstilsynet og veibygg i Salten, samt oppstart av veipakke Helgeland vil etter hvert øke etterspørselen. Hoveddelen av denne økte etterspørselen kommer tidligst mot slutten av 2009.

Kapasitetsutnyttelse

Slik det ser ut mot slutten av 2008 er det fremdeles bygg og anlegg som har den største kapasitetsutnyttelsen i Nordland. Dette kommer av at det fremdeles har vært en del ferdigstillelse av store industrianlegg og infrastrukturanlegg. Det er ventet at kapasitetsutnyttelsen vil synke i 2009. Likevel vil flere bedrifter innen bygg- og anleggssektoren fortsatt ha knapphet på flere typer kvalifisert arbeidskraft. Spesielt etter at arbeidsinnvandringen er redusert.

Varehandel

Etterspørsel, produksjon og markedsutsikter

Det har mot slutten av 2008 vært en omfattende nedgang i etterspørselen innenfor handelen med kapitalvarer. Nedgangen forklares med en sterk økning av det innenlandske rentenivået, fall i boligprisene, og usikkerhet skapt av den globale finanskrisen om et svakere arbeidsmarked. Det er ventet at rentefall vil dempe husholdningenes reduserte etterspørsel til varehandel i siste halvdel av 2009. En økning i arbeidsledigheten i 2009 vil fortsatt kunne bidra til stor forsiktighet i husholdningene. Etterspørselen etter høyinvolveringsprodukt som biler, elektronikk og kapitalvarer ventes å bli lav i hele 2009.

Investeringer

I slutten av 2008 har det vært nesten full stopp i investeringene innen varehandelen. Det er eksempler på at flere prosjekter er kansellert eller utsatt. Selv meget solide utbyggere har opplevd å ha store problemer med å skaffe lånekapital til planlagte utbygginger. I tillegg har sterke restriksjoner på bygging av kjøpesentra gjort at mange prosjekter er skrinlagt de siste årene i Nordland. Kapitaltilgangen er ventet å bedre seg noe i løpet av første halvår i 2009. Prosjekter som er påbegynt, men stanset, ventes å komme i gang igjen. En fortsatt lav etterspørsel i andre halvår i 2009 vil kunne redusere investeringene ytterligere innen varehandelen.

Lian's Caravan og Fritid

Hege Lian
Daglig leder

1. Finansuroen rammet i en periode hvor det er ganske rolig i ferie- og fritidsbransjen, så vi har ikke merket så mye til den enda. Våre kunder er folk i alderen 50+ og barnefamilier med god råd. Bobiler vil gå bra, men vi vil kanskje merke det mer på campingvognsalget. Vi tror at det blir mer salg av gamle vogner. Folk skal jo ha ferie uansett om det er finanskrise...

2. For eksempel tar vi ikke veldig kostbare biler og vogner i innbytte nå, og er mer forsiktig med prisfastsettelse. Bytte brukt mot brukt går helt fint, men vi er mer forsiktig med brukt mot nytt. Det øker lageret, og det ønsker vi ikke i disse tider.

3. Jeg tror caravanbransjen vil klare seg godt, men forhandlere med lite kapital eller som er dårlig på ettermarked vil slite mest. Kanskje får vi ei opprydding i bransjen etter litt vill-vest-tilstander i oppgangs-årene vi har hatt. Høy euro gjør brukt- og lagervarer rimeligere, og det er gunstig for oss.

4. Vi har holdt på i over 40 år. Det har vært nedturer før og det var verre sist det var nedgangstider. Vi har forbedret verkstedet vårt. Lian's Caravan og Fritid har finansielle reserver og ikke lån på varelagret. Store utbytter har vi aldri tatt ut. Planer om å ansette flere har vi ikke, og vi vil prøve å unngå permitteringer. Vi hadde planer om utbygging i høst, men det ble det ikke noe av.

5. I 2007 hadde vi ca 205 millioner i omsetning, i år har dette vært omtrent 170 millioner. Vi forventer samme omsetning de neste to årene, men er spent på hvordan euroen vil utvikle seg. Kanskje bør vi satse på andre steder for å vokse, i stedet for å bygge ut her.

Tag Systems AS

Frode Kristensen
Økonomisjef

1. Foreløpig har Tag Systems ikke merket noe. Produksjonen av kort, og de medfølgende tjenestene går som før. Tag har vekst i enheten kortovervåking da svindel er et økende problem for bankkundene våre. Jeg tror ikke at Tag kommer til å merke finansuroen spesielt.

2. Markedsapparatet kommer til å jobbe som før. Vi kommer imidlertid til å være mer forsiktige med kostnader som reiser, kurs o.l.

3. Jeg synes det er vanskelig å si noe om bransjen generelt.

4. Kvalitet i produksjon og leveranser slik at vi også i fremtiden har fornøyde kunder.

5. Vi forventer en økning i omsetning på 10 % i forhold til 2008 i 2009. Det er spesielt mye innenfor overvåking. Vi har ikke gjort oss opp noen mening om 2010.

Meløy Bedriftsservice AS

Mary-Ann Selfors
Daglig leder

1. Vi har ikke merket noe til finansuroen. Vi gjør sekundæroppgaver som andre bedrifter setter ut.

2. Vi har ikke gjort noe konkret, men har det hele tiden i bakhodet.

3. Er usikker på det, tror at det fremdeles vil være behov for denne type tjenester selv om det er finansuro.

4. Bedriften har sunn økonomi med finansielle reserver. Har ingen planer om nedbemanning.

5. Aktivitetene kommer til å ligge på omtrent samme nivå i 2009 som i 2008, vet ikke hvordan det blir i 2010. På enkelte områder så øker faktisk omsetningen.

Tjenesteyting til bedrifter

Etterspørsel, produksjon og markedsutsikter

Mot slutten av 2008 har det vært vekst innenfor tjenesteyting mot bedrifter. Dette gjelder spesielt innen IT og bedriftsrådgivning. Det forventes at også denne etterspørselen vil falle fra sommeren 2009, når investerings- og produksjonsnivået i resten av næringslivet fortsetter å gå ned. Det er også bedrifter som rapporterer at etterspørselen faller, men svakere og betydelig forsinket sammenlignet med den umiddelbare effekten vi har sett innen eksportindustrien.

Investeringer

Det forventes at investeringsnivået innen tjenesteyting mot bedrifter faller sterkt i 2009. Svært få vil ta sjansen på investeringer. I de tilfeller dette planlegges, vil dette ligge på et lavere nivå enn tidligere, og knyttet til prosjekter eller langsiktige oppdrag.

Kapasitetsutnyttelse

I den grad det er kapasitetsproblemer, skyldes dette at det er mangel på kvalifisert, høyere utdannet arbeidskraft. Dette er de samme begrensningene som har vedvart en stund, og vil opprettholdes på tross av et generelt lettere arbeidsmarked. Innen vedlikehold og modifikasjonstjenester for industrien ventes betydelig fall i kapasitetsutnyttelsen som følge av redusert aktivitet i eksportbedriftene.

Personlig tjenesteyting

Etterspørsel, produksjon og markedsutsikter

I likhet med varehandel for privatpersoner var det også innen tjenesteyting for privatmarkedet nedgang i etterspørselen. Dette er knyttet til at kjøp av tjenester er noe av det som det kuttes først i når som det blir generell usikkerhet rundt renteutsikter og arbeidsmarked. Det er bedrifter innen reiseliv, restaurant, hotell, og undervisning som rapporterer forventninger til størst fall i etterspørselen i 2009.

Investeringer

Heller ikke innen tjenesteyting rettet mot personmarkedet er det ventet spesielt store investeringer i 2009. Dette kan forklares med en kombinasjon av usikkerhet rundt etterspørsel, og at det ikke er behov for alt for store investeringer for å opprettholde dagens aktivitetsnivå.

Kapasitetsutnyttelse

I likhet med tjenesteleverandører til bedrifter er kapasitetsproblemer først og fremst knyttet til mangel på godt kvalifisert arbeidskraft. Enklere tilgang til arbeidskraft generelt kan justere denne ubalansen noe i 2009. I vekstområdet private omsorgstjenester er det sterk konkurranse om arbeidskraften med offentlig sektor.

Rom for flere nye bedrifter i 2009

1894 nye bedrifter ble etablert i Nordland i 2008. Målt i forhold til befolkningen, tilsvarer dette 12,4 nye bedrifter per ti tusen innbygger i aldersgruppen 16 til 67 år. Flere enn forventet startet bedrift i 2008.

Et godt arbeidsmarked og sterk vekst i lønnsnivået var ventet å gi færre nyetableringer i 2008. Etableringstallene viser i stedet en økning. Nordland skaper flere større nyetableringer innen industri og forretningsmessig tjenesteyting enn forventet. Likevel ligger vi under landsgjennomsnittet målt i antall nyetableringer i forhold til befolkningen. Av alle fylkene i Norge, er Nordland på tiendeplass.

Hvordan går det i Nordland?

Ensidig telling av nyetableringer gir ikke et rettferdig bilde av nyskappingsaktiviteten i Nordland. Riktignok er antall nyetableringer om lag 30 % lavere per capita enn gjennomsnittsakiviteten i Norge. Vi må derfor se bak tallene for å kunne konkludere at nyskapingen er lavere i Nordland enn andre steder.

Når Nordland sammenlignes med andre fylker som har tilsvarende næringsstruktur, skapes det fremdeles for få bedrifter. Sammenlignende statistikk peker på flere mulige forklaringer. En av de viktigste, forteller at forskjellen er en følge av stor utflytting fra fylket i aldersgruppen 20 til 40 år. Dermed faller antall potensielle entreprenører mer i Nordland enn i de regioner som mottar utflytterne.

Et annet interessant særpreg med Nordland er at det skapes flere større nyetableringer; i form av store produksjons-, havbruks- og tjenestebedrifter. Store nyetableringer som dette har endret nordlandsøkonomien og gitt betydelig bidrag i form av ny omsetning og sysselsetting. Nyskapingen gjør at 23 % av all omsetning i Nordland skapes av bedrifter yngre enn fem år.

Hvor ser nyetablererne i Nordland muligheter?

Det er som i Norge for øvrig, mest populært å etablere seg innen tjenesteyting rettet mot bedrifter, eiendom, IT-tjenester, og teknisk-økonomisk tjenesteyting. Hver tredje nyetablering, til sammen omtrent 600 i Nordland, finner sted i disse bransjene. Gode konjunkturer har ikke uventet gitt økt behov for tjenester. Stor byggeaktivitet, økt behov for bemanningstjenester, flere investeringselskaper og økt behov for å leie utstyr har resultert i mange nye bedrifter.

Økt petroleumsaktivitet nasjonalt og i nord har allerede utløst flere nyetableringer innen basetjenester, ingeniørtjenester og verksted/vedlikeholdstjenester. Vekst i etterspørselen etter IT-, media- og reklametjenester har økt tilgangen på nye bedrifter i 2008. Denne sektoren står for 32,5 % av nyskapingen i Nordland.

På andreplass i attraktivitet for nyetablererne kommer varehandelen, transport, restaurant og reiseliv. Det var i 2008 økning i antall nyetableringer innenfor denne sektoren. Hver femte nyetablering i Nordland, det vil si 400 nye bedrifter, ble skapt i denne sektoren i 2008. Det er fortsatt få nye varehandelsetableringer, noe som antas å ha sammenheng med sterke begrensninger i tilgangen på attraktive lokaliteter i kjøpesentra.

Gründerne i denne sektoren har satset på restaurant, kafé, varehandel mot fritidsmarkedet, byggevarer, transport-tjenester, overnatting og småskala turisme, handel med klær, og event/arrangøroppgaver i kultursektoren. Nordland kommer med dette ut med litt flere industribedrifter enn landsgjennomsnittet.

På tredjeplass målt i antall nye bedrifter er industri, bygg og anlegg og kraftproduksjon. Her ble det skapt 300 nye bedrifter i 2008. Dette nivået er stabilt sammenlignet med 2007. Målt i omsetning finner vi her de største nyetableringene.

Aksjeselskapene i denne sektoren omsetter første regnskapsår i gjennomsnitt for 9 millioner, sammenlignet med 7 millioner i varehandel - transport, og 5 millioner i marin sektor.

Det er i 2008 kommet til nye bakerier, røleggere, snekere, malere, forlag og trykkerier, veivedlikehold, mange småkraftverk, prefabrikasjon av bygg, og høyteknologisk metallbearbeiding. I Nordland utgjør industrisektoren 16 % av nye bedrifter, sammenlignet med 14 % i Norge.

Den fjerde største gruppen av nyetableringer finner vi innen privat service og tjenesteyting. I gjennomsnitt finner vi innen denne sektoren de minste nyetableringene i Nordland, med mange enkeltmannsforetak og få aksjeselskaper. Det etableres i overkant av 330 bedrifter. Det er mindre interesse for nyetableringer i denne sektoren sammenlignet med 2007.

I 2008 er det kommet til flere leverandører av private helse- og legetjenester, tannhelse og tannleger, dyreomsorg, dyrehelse - og veterinærtjenester. Det er også kommet til flere festivaler, kunstnere, musikere, kunst- og musikkundervisning, kursvirksomhet og barnehager. Nordland har like stor andel nyetableringer i denne sektoren som Norge, 20%.

Primærnæringer og marin sektor har færrest nyetableringer i Nordland med et stabilt antall på 215 nye per år de siste fire årene. Sammenlignet med resten av landet ligger etableringshyppigheten i Nordland på det dobbelte i denne sektoren. Tallene indikerer at det langt flere ser muligheter innen havbruk og marin sektor i Nordland enn andre steder i Norge.

I 2008 er det kommet til en rekke nye oppdrettselskaper; spesielt innen oppdrett av torsk og andre nye arter. Restrukturering av fartøy i fiskeflåten har gitt nye bedrifter, samtidig som generasjonsskifte i landbruket og et økende valg av samdriftsløsninger i landbruket gir en del nyetableringer. Den viktigste drivkraften ligger i potensialet for etablerere innen havbruk, hvor vi også finner mange gjentakende gründere med mange etableringer i porteføljen.

Det er en klar sammenheng mellom antall innbyggere kommunen har og antall nyetableringer per innbygger. Jo større kommune, jo større andel av befolkningen er entreprenører. Aktiviteten er i gjennomsnitt 20 % større i store sammenlignet med små kommuner. Siden Nordlands kommunestruktur i stor grad domineres av mange og små kommuner, bidrar dette til lavere forventet etableringstakt. Aldersgruppen 25-44 år fremstår som særlig aktive entreprenører. En direkte konsekvens av dette er at samfunn med færre individer i denne aldersgruppen får færre nye bedrifter. Nordland har mistet mange innbyggere i denne aldersgruppen med negativ følge for nyetableringsaktiviteten.

Den entreprenørielle aktiviteten påvirkes også av utdanningsnivået i samfunnet. Samfunn med mange nyetableringer, kjennetegnes av flere entreprenører med høyere formell utdanning enn samfunn med lavere entreprenøriell aktivitet. I forhold til kompetansenivå i befolkningen, ligger Nordland under snittet, noe som igjen gir negative utslag for nyetableringsantallet.

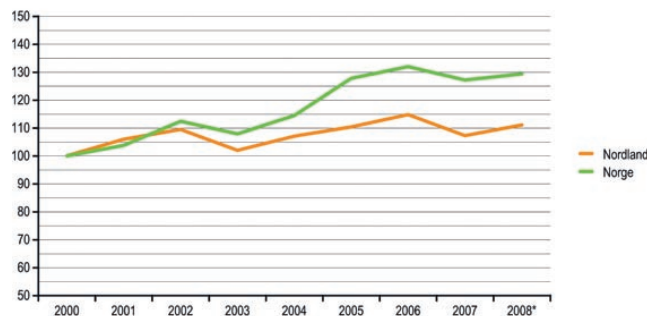
Samfunnets størrelse påvirker altså hvilke muligheter entreprenørene har tilgang til eller ser potensialet i. I mindre samfunn slår dette ut i flere etableringer rettet mot marin sektor og primærnæringer, flere tjenestebedrifter rettet inn mot større hjørnesteinsbedrifter i nært omland, og langt færre etableringer der målgruppen er konsumenter.

GEM-undersøkelsen indikerer at vanskelige konjunkturer gir flere nyetableringer. Av dette ventes den entreprenørielle aktiviteten i Nordland å øke i 2009, i takt med flere konkurser. Flere ressurser blir ledige som en følge av konkursene og flere muligheter åpner seg der andre bedrifter gir opp eller forsvinner.

Nordland ønsker gründere av store og små nye virksomheter velkommen. Det er bygget opp et omfattende nettverk av regionale næringshager, inkubatorer, nettverk for samarbeid mellom bedrifter, og kunnskapsparken som sammen med Innovasjon Norge er klare til å gi din forretningsidé drahjelp. Sett i gang, Nordland har plass for flere nye bedrifter!

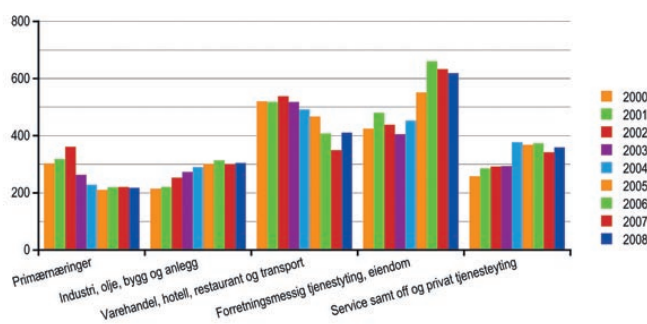
NYETABLERINGER NORDLAND OG NORGE

Indeks 2000 = 100

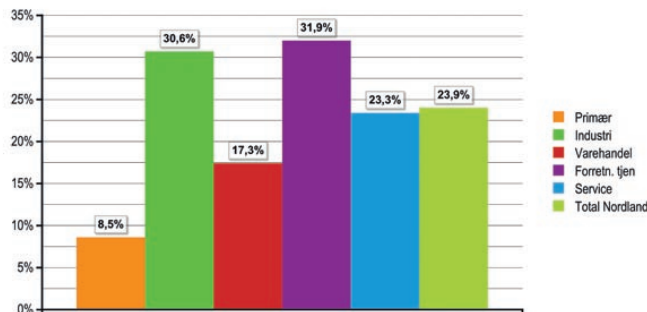

NYETABLERINGER NORDLAND ETTER BRANSJE

2000 - 2008 estimat

ANDEL OMSETNING SKAPT AV BEDRIFTER YNGRE ENN FEM ÅR

Hvorfor er dette viktig?

Nyetableringer bidrar til å modernisere Nordlands næringsliv og fange opp muligheter i konkurranse med eksisterende bedrifter. Forutsetninger for å etablere ny virksomhet påvirkes av tilgangen på gode forretningsmuligheter, kapital, utstyr og personalressurser, motiverte medeltakere i etableringen, samt motivasjon gjennom suksesshistorier i regionen.

Fakta

Kan befolknings sammensetning og kommunestruktur påvirke nivået på nyetableringer i Nordland? I den norske Global entrepreneurship-rapporten har forskerteamet ved Handelshøgskolen i Bodø sett nærmere på sammenhengen mellom entreprenøriell aktivitet i befolkningen, kommunens størrelse, kjønns- og alderssammensetning. Entreprenøriell aktivitet måles som andelen av befolkning involvert i forsøk på eller som nettopp har etablert en ny bedrift. Kommunene er gruppert i gruppestørrelser, der små kommuner har færre enn ti tusen innbyggere.

Aldri før har det vært flere i arbeid i Nordland

Den sterke veksten i næringslivet slår ut i betydelig positiv vekst i sysselsettingen. I 2007 ble det skapt 4118 netto nye jobber i Nordland. Svakere konjunkturer vil imidlertid redusere jobbskapingen til netto 1200 nye personer i 2008. De siste 3 årene har vært meget positive for Nordland målt i jobbskaping, og vi har fulgt gjennomsnittet i Norge.

Sysselsettingen i Nordland når 115500 personer ved inngangen til 2009. Økningen i sysselsettingen stanset opp i oktober 2008. I følge prognoser fra NAV ventes arbeidsledigheten i gjennomsnitt å ligge på 3300 personer i 2009. Konjunkturskiftet vil trolig gi enda større utslag enn denne prognosen. Arbeidsledigheten kan dobles fra dagens nivå til 5500 personer ved utgangen av 2009.

Økt arbeidsledighet og flere permitterte ventes ikke å endre det langsiktige bildet av at Nordland trenger mer arbeidskraft vesentlig. Innfasingen av flere kompetansestillinger må prioriteres høyt. Nordland og Norge skal pensjonere mange, og hardere konkurranse vil øke kravene til kompetanse hos arbeidstakerne.

I privat sektor skjer den største jobbskapingen som følge av store investeringer i bedriftene og høy aktivitet i bygg og anlegg. Bygg og anlegg står sammen med industrien for 30 % av veksten i sysselsettingen i Nordland. På en andreplass kommer sektorene varehandel, reiseliv, og transport som er drevet av økt privat velstand og høy etterspørsel fra industri og marin sektor.

Offentlig sektor er Nordlands desidert største jobbskaper. Betydelig økt aktivitet innen helse og omsorg gir mange nye jobber. 2009 forventes å gi fortsatt frisk vekst i sysselsettingen knyttet til lovpålagte helse- og omsorgsoppgaver.

Den økte sysselsettingen i 2007 og inn i 2008 kommer fra to reserver. Den ene reserven er arbeidsledige og studenter som er faset inn i arbeidslivet. Dette merkes ved at arbeidsledigheten gikk drastisk ned mot slutten av 2007 og inn i 2008. Når arbeidsledigheten nå øker,

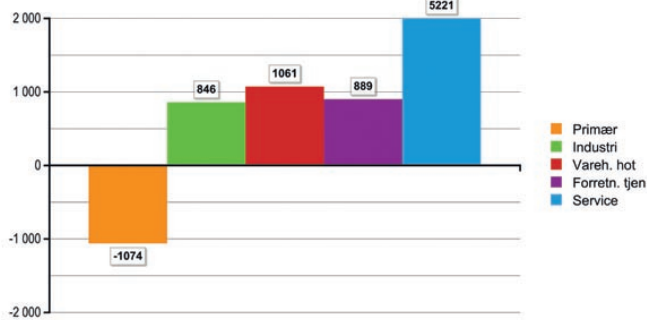
skjer det først og fremst i stillingskategorier med lave krav til formell utdanning. Denne gruppen består av mange unge som ikke har fullført videregående utdanning. Dette er en viktig ressurs som kan løftes kompetansemessig til jobber det mangler personell til. Ekstraordinær innsats for kompetanseløft for unge uten videregående skole gir et stort potensiale for rekruttering av fagarbeidere og for videre utdanningsløp.

Den andre kilden for økt sysselsetting er innflyttet utenlandsk arbeidskraft. Bruken av utenlandsk arbeidskraft fortsatte å øke et godt stykke inn i 2008. Vi har om lag 3200 registrerte utenlandske arbeidstakere i Nordland. Mot slutten av 2008 falt innslaget av utenlandsk arbeidskraft sterkt i takt med at prosjekter i bygg og anlegg avsluttes.

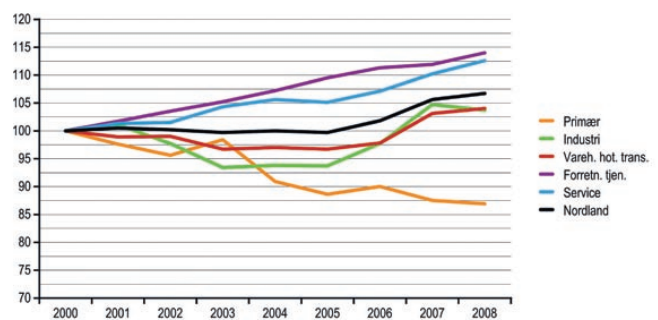
Nedgangen i sysselsettingen innen bygg og anlegg forventes å fortsette ettersom pågående oppdrag ferdigstilles og mindre kontraktsvolum er blitt tegnet enn tidligere år. Vi observerer at det fortsatt er god aktivitet innen elektro og rør i deler av Nordland, knyttet til større industriprosjekter og byggeprosjekter.

Innenfor forretningsmessig tjenesteyting, eiendom og finans preges utviklingen av en moderat netto jobbskaping. Innfasing av personell med økt kompetanse skjer innen finansnæringen, forvaltning, teknisk og økonomisk rådgivning, og i media- reklamebransjen. Det er svært positivt at flere unge kompetente har kommet til. For nordlandsøkonomien gir det økende kompetanseinnslaget betydelig økt verdi på produksjonen. Fortsatt utvikling av Nordland er avhengig av at tjenestesektoren fortsetter å øke kompetansenivået.

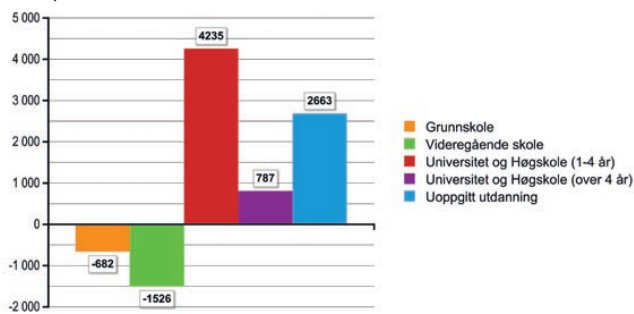
NETTO JOBBSKAPING NORDLAND ANTALL PERSONER 2000 - 2008

SYSELSATTE NORDLAND ETTER BRANSJE 2000 - 2008

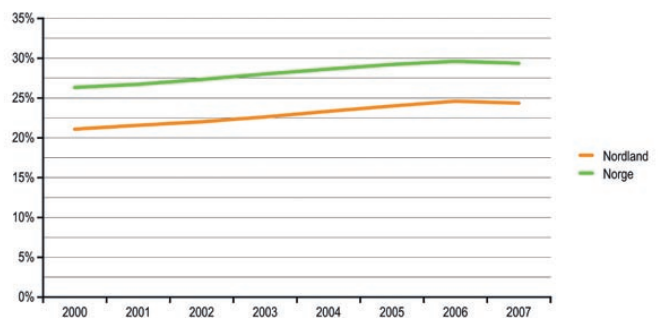
NETTO JOBBSKAPING NORDLAND ETTER UTDANNINGSNIVÅ
Antall personer 2000 - 2007

ENDRING I ARBEIDSLLEDIGHET I NORDLAND SISTE 12 MND.

SYSELSATTE MED HØYERE UTDANNING I NORDLAND OG NORGE

Syssetling, kompetanse og de unge

Totalt sett har Nordland 28000 arbeidstakere (23 %) med høyere utdanning. Det er svært positivt at innslaget øker. Vi trenger fortsatt nesten 7000 flere høyt kompetente for å komme opp på nasjonalt nivå. For næringslivet er det nødvendig å øke innsatsen for å konkurrere om de unge både i Nordland og fra andre regioner.

For få høyt utdannede i de mest produktive aldersgruppene i Nordland gir grunn til refleksjon. Det er grunn til å se nærmere på hvordan muligheter i Nordland er kjent blant unge i Norge, og på hvordan lokalsamfunnene kan gjøres mer attraktive. Vi kan lære mye av for eksempel helse- og omsorgssektoren i Nordland. Bevisste strategier har gjort det mulig å øke andelen høyt utdannede og yngre arbeidstakere i sektoren med 47 % siden år 2000.

Den nest største økningen finner vi innen økonomiske og markedsføringsrelaterte fag, med 31 % vekst i andelen høyt utdannede unge siden år 2000. I fag knyttet til havbruk og husdyrhold har andelen økt med 26 %.

Fakta

Det har i de siste årene vært vekst i offentlig og privat tjenesteyting. Denne veksten har vart i flere år, med en tiltakende vekst siden 2006. Drivkreftene er blant annet store investeringer i økt barnehagekapasitet, og vekst i kommunenes eldreomsorg.

DETTE MÅ TIL

- Vanskeligere tider krever mer diversitet i arbeidsstyrken. Dette innebærer et behov for flere teknologisk og økonomisk kompetente medarbeidere, som tilfører økt evne til omstilling.
- Privat næringsliv bør motiveres til et sterkere kompetansefokus i rekrutteringsstrategien i årene som kommer.
- Næringslivet og forsknings- og utdanningsinstitusjoner må samarbeide enda tettere videre med et mål om å øke andelen av høyt utdannet arbeidskraft som blir i Nordland.
- Utvikling av bedre kultur- og fritidstilbud må prioriteres for å gjøre det mer attraktivt for unge mennesker å bosette seg i Nordland

Utvikling i Nordlands befolkning

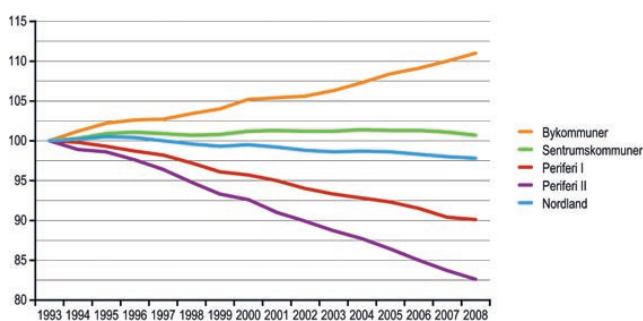
Folketallet ved inngangen til 2009 er 235270 innbyggere. Dette er en økning på 274 innbyggere i 2008. Det er en betydelig arbeidsinnvandring og fødselsoverskudd som bidrar til at folketallet øker.

Fortsatt forlater langt flere personer i aldersgruppen 20 til 40 år Nordland, enn det som flytter inn. Hadde det ikke vært for om lag 3200 arbeidsinnvandrere, hadde folketallet i Nordland falt de siste 2 årene. En stadig større andel av innbyggerne ønsker å bo i fylkets byer og tettsteder. Utviklingen forsterkes inn i 2009. På samme tid er eldrebølgen i sterk vekst, og mange kommuner har en svært liten andel innbyggere i produktiv alder.

I perioder med vekst i økonomien øker utflyttingen fra Nordland. De siste fem årene bekrefter denne trenden. Mange forlater Nordland. Svakere konjunkturer ventes å dempe utflyttingen fra Nordland for en periode.

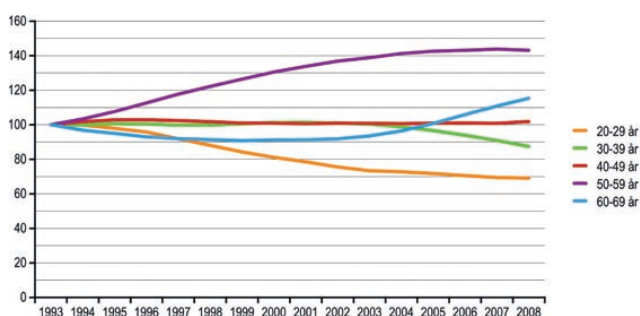
BEFOLKNINGSUTVIKLING ETTER PERIFERI

Indeks 1993=100

BEFOLKNINGSUTVIKLING ETTER ALDER

Indeks 1993=100

Befolkningsstrukturen endres raskt. Antallet innbyggere mellom 60 – 69 år har på fem år har økt med 23 % og antallet i alderen 20-39 år er redusert med 10 %. Dette utfordrer samfunnets evne til å håndtere endret befolkningsstruktur sterkt. En konsekvens er at samfunnet vil ha langt færre i produktiv alder (20 – 40 år), og dermed reduseres arbeidsstyrken og antall barnefødsler på sikt.

Skal vi unngå befolkningsnedgang, øker betydningen av bedre balanse i flyttestrømmene sterkt. Hvis omfattende petroleumsaktivitet kommer i gang, og ny industri innføres kan dette gi betydelig innflytting til fylket.

De mellom 20-40-år har klarere forventninger til kvaliteten på fritidstilbud, skoler, barnehager og livsstil enn tidligere. Forventningene finner vi hos alle unge i Norge, og de er godt orientert om hvor det oppleves som attraktivt å bosette seg. Flere regioner i Norge satser nå sterkt på å tiltrekke seg de unge.

Sentraliseringen i Nordland fortsetter i 2008. I befolkningen velger stadig flere å flytte til en by eller tettsted. Konsentrasjonen av unge i urbane strøk fører igjen til at færre betaler skatt for velferdsgodene i distriktene. Dette kan igjen bidra til forskjell i kvaliteten på kommunale tjenestetilbud, og øker behovet for reformer i kommunestrukturen.

Utfordringer

- Nordland er ikke blitt et mer attraktivt sted for de unge produktive i løpet av 2008.
- Flere unge i byene og flere eldre i periferien truer kvalitet og kvantitet i offentlige tjenestetilbud i flere kommuner.
- Selv om det fra befolkningens side ville bety bedre samfunnskvalitet med nytenkning i kommunestrukturen, har viljen til å gjennomføre endringer vært lav.
- De unge; den viktigste ressursen i alle våre lokalsamfunn, mottar få positive signaler. Vi satser ikke sterkt nok på barnas skolegang, ungdomstilbud, gode bomiljøer, kultur og aktive samfunn.
- Fordelene for befolkning i produktiv alder med å flytte til Nordland, synliggjøres ikke godt nok.

Sterk økonomi gir historisk god lønnsutvikling

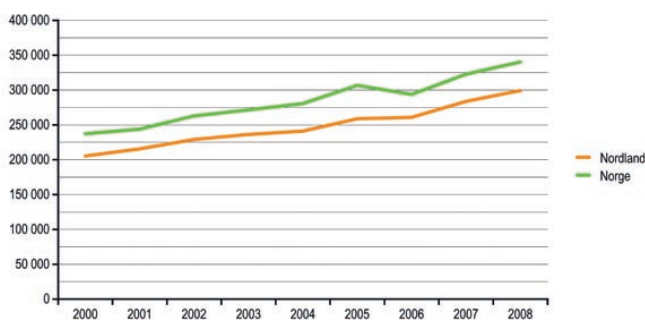
Det er sterk vekst i inntekstnivået de 2 siste årene. I 2007 steg den gjennomsnittlige bruttoinntekten med 8,8 % i Nordland, og den gode veksten fortsatte med 6 % i 2008. Nasjonalt var utviklingen enda sterkere med 9,8 % i 2007, fulgt av 5,8 % i 2008.

Gapet mellom nordlendingenes gjennomsnittslønn og det nasjonale gjennomsnittet er nå på 38 900 kroner pr innbygger. Inntekstnivået er i snitt 12 % lavere enn landsgjennomsnittet. Ser vi de siste årene samlet, har lønnsveksten vært like høy i Nordland som på nasjonalt plan målt i prosent. Vi holder tritt, men gapet fylles ikke. Dette gjør at Nordland fremdeles har billigere arbeidskraft enn Norge i snitt. Av kommuner, finner vi Bodø og Røst over det nasjonale gjennomsnittet i bruttoinntekt.

En viktig forklaring på den betydelige forskjellen i gjennomsnittsinntekt, henger direkte sammen med andelen sysselsatte med høyere utdanning. Av nordlandskommunene er det bare Bodø som ligger på et nivå som tilsvarer landsgjennomsnittet på 31,1 %. Det høye lønnsnivået på Røst forklares av gode inntekter fra fiskeri og videreforedling av fisk.

I 2007 var lønnsveksten litt sterkere i periferikommunene, og spesielt blant menn. Høy aktivitet i fiskeri, havbruk og bygg og anlegg bidro til denne utviklingen. Kvinner, som tidligere har hatt sterkere vekst i lønn enn menn, hadde i 2007 gjennomgående en litt svakere lønnsutvikling. Selv om lønnsveksten har vært lavere hos kvinner i bykommuner, har kvinner i disse kommunene høyere gjennomsnittslønn enn kvinner på landsbasis.

GJENNOMSNTTLIG BRUTTOINTEKT NORDLAND OG NORGE

Kommuneklassifiseringer i Nordland:

Bykommuner: Bodø og Narvik

Sentrumskommuner: Brønnøy, Alstadhaug, Vefsn, Rana, Fauske, Vestvågøy, Vågan og Sortland

Periferi I: Bindal, Sømna, Herøy, Leirfjord, Grane, Hattfjelldal, Nesna, Hemnes, Meløy, Saltdal, Hamarøy, Tysfjord, Ballangen og Hadsel

Periferi II: Vega, Vevelstad, Dønna, Lurøy, Træna, Rødøy, Gildeskål, Beiarn, Sørfold, Steigen, Lødingen, Tjelsund, Evenes, Røst, Værøy, Flakstad, Bø, Øksnes, Andøy og Moskenes

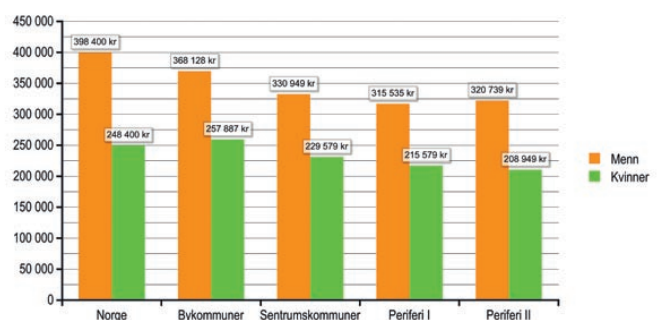
Kilde: Norut

Kvinner i periferi-kommunene har fortsatt større vekst i lønningene enn landsgjennomsnittet. Det er fortsatt grunn til å tro at den forholdsvis jevne lønnsøkningen mellom menn og kvinner i Nordland gjenspeiler offentlig sektors lønnsutjevne rolle.

I 2009 forventer bedrifter en langt lavere lønnsvekst enn det man registrerte i 2008. Hele 75 % av bedriftene i Nordland estimerer en betydelig lavere lønnsvekst i 2009. Årsaken ligger i svake konjunkturer og økt ledighet. Lavere inntektsnivå påvirker velstandsnivået og ikke minst attraktiviteten av å bo i Nordland. Hvis målsetningen er å tette lønns-gapet i forhold til landsgjennomsnittet, er fremtiden flere kompetansearbeidsplasser, og langt flere muligheter for yngre høyt utdannede i Nordland.

GJENNOMSNTTLIG BRUTTOINTEKT NORDLAND ETTER PERIFERISTATUS: Fordelt på kjønn og sammenlignet med Norge

Indeks Nordland 2009

Nordlands økonomi og samfunnsutvikling

Indeks Nordland er et partnerskap mellom Nordland Fylkeskommune, Nordlandsbanken ASA, Innovasjon Norge Nordland, Næringslivets Hovedorganisasjon Nordland, og Kunnskapsparken Bodø AS

Indeks Nordland 2009 laster du ned fra:

www.indeksnordland.no

Har du spørsmål om Indeks Nordland.

Ta kontakt med Kunnskapsparken Bodø AS, på telefon: 75 40 25 30.

Forfattere:

Erlend Bullvåg, Handelshøgskolen i Bodø

Erik Slørdal Skjemstad, Kunnskapsparken Bodø AS

Sissel Ovesen, Kunnskapsparken Bodø AS

Prosjektledelse:

Kunnskapsparken Bodø AS

Styringsgruppe:

Edvin Kaski, Innovasjon Norge

Jørn Sørvig, Nordland Fylkeskommune

Morten Støver, Nordlandsbanken ASA

Edel Storelvmo, NHO Nordland

Eirik Pedersen, Kunnskapsparken Bodø AS

Erlend Bullvåg, Handelshøgskolen i Bodø

Kilder:

Indeksen er basert på økonomiske nøkkeltall og nyetableringer hentet fra Proff®Forvalt:

www.forvalt.no. Regnskapsdatabasen produseres og utvikles av Proff Forvalt i et samarbeid med Handelshøgskolen i Bodø.

Statistikk om eksport, sysselsetting, jobbskaping, arbeidsledighet, lønnsutvikling, og befolkning er hentet fra SSB og NAV og bearbeidet av prosjekt Indeks Nordland.

NHO Nordlands medlemsundersøkelser.

Takk til:

Nordland Fylkeskommune, Nordlandsbanken ASA, Innovasjon Norge Nordland, Næringslivets Hovedorganisasjon Nordland, og Kunnskapsfondet Nordland AS for finansiell støtte.

Grafisk design:

MPdesign AS

Foto forside:

Liss M. Jakobsen

Trykk:

Forretningstrykk AS

ISBN 82-8151-012-9

INDEKS NORDLAND